

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1901. Första Kammaren. N:o 32.

Lördagen den 18 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 11 i denna månad.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden:

n:o 88, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ändrade villkor för lån ur odlingslånefonden; och

n:o 89, med anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse åt Tuolluvara grufaktiebolag af kronan tillhörig mark i Norrbottens län.

Sedan anmält blifvit, att f. d. justitierådet C. G. Hernmark, hvilken den 10 februari 1900 af Riksdagen förordnats att vara en af komiterade för tryckfrihetens vård, den 17 april detta år affidit, samt kammaren i anledning deraf beslutit, att en komiterad i den sålunda uppkomna ledigheten skulle utses, företogs för nämnda ändamål val af tolf valmän; och befunnos, efter valförrättningens slut, dertill hafva blifvit utsedde:

Herr	<i>Almgren, Fredrik,</i>	med 59 röster
»	<i>Blomberg</i>	» 59 »
»	<i>Bremberg</i>	» 59 »
»	<i>de Laval</i>	» 59 »
»	<i>Dickson</i>	» 59 »
»	<i>Ekströmer</i>	» 59 »
Friherre	<i>Klingspor, Carl,</i>	» 59 »
Herr	<i>Melin</i>	» 59 »
»	<i>Sjöholm</i>	» 59 »
»	<i>von Strokirch</i>	» 59 »

Herr *Säve* ..... med 59 röster
 » *Tamm, C. A.* ..... » 59 »

Företogs val af tre suppleanter för de af kammaren utsedde valmän, hvilka skulle ega att i ledigheten efter f. d. justitierådet C. G. Hernmark utse en komiterad för tryckfrihetens vård; och befunnos, efter valförrättningens slut, hafva blifvit till suppleanter utsedde:

Herr *Nyström, J. F.*, ... med 44 röster
 » *Lundberg* ..... » 44 »
 » *Swartz* ..... » 43 »,
 sedan ordningen mellan de båda förstnämnda blifvit genom lottning bestämd.

*Ifrågasatt
 revision af
 helsovårds-
 och epidemi-
 stadgarne.*

Föredrogs ånyo kammarens tillfälliga utskotts den 15 och 17 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 10, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om revision af gällande helsovårds- och epidemistadgar.

Herr von Möller: Det ledande motivet för mig, när jag väckte denna motion, var — i korthet sagdt — den åsigten, att statens pligt i fråga om folksjukdomarne lika mycket bör afse att bevara de friska som att egna behörig vård åt de sjuka och att, när så erfordras, staten, för att vinna detta mål, måste inskränka individernas frihet och sjelfständighet i den grad, som må anses nödig. Såsom bekant, har det ju öfverlemnats åt de kommunala myndigheterna att förvalta dessa helsovårdsangelägenheter, och, på samma gång som man torde kunna anse, att helsovårdsnämnderna i städerna i allmänhet äro vuxna detta uppdrag, är detta tyvärr icke alltid förhållandet med de kommunala myndigheterna på landet. Af denna anledning anser jag, dels att vites- och straffbestämmelser gent emot kommunala myndigheter, som icke iakttaga sina skyldigheter, böra förefinnas i långt högre grad än hvad nu är förhållandet, dels ock att något större plats borde inrymmas åt fackkunskapen vid behandlingen och afgörandet af frågor, som röra helsovården, särskildt på landsbygden. Såsom äfven kammaren har sig bekant, hafva vi en synnerligen utvecklad lagstiftning, när det gäller att förekomma spridandet af sjukdomar bland husdjuren — ända till sex års straffarbete för personer, som göra sig skyldiga till brott mot dessa föreskrifter, — men vi sakna, åtminstone effektiva, straffbestämmelser i helsovårds- och epidemistadgan, när det gäller att skydda *människors* helsa och lif. En rabulist sådan som jag borde väl icke kunna misstänkas för att vara vän af stränga straffbestämmelser eller lagstadganden, afseende att inskränka den enskildas frihet. Men, mina herrar, om jag också är frihetsvän, är jag icke vän af *sjelfsväld* eller *slapphet*. Det

finnes i allmänhet intet område, på hvilket äfven bildadt folk är så okunnigt som just i fråga om helsovård, och huru skola vi då kunna vänta, att de breda lagren af folket skola hafva stor insigt häri eller att de med sin ofta fatalistiska uppfattning skola kunna inse, att det är nödvändigt att uppträda med snabbhet och energi, när en farsot härjar eller rättare vid dess uppkomst? Hvilken obekantskap röjes ej ofta till och med bland s. k. bildadt folk om tvål och vatten som ett billigt och angenämt — desinfektionsmedel, och hur föga beaktas en så enkel helsovårdsregel som den att *ej spotta på golvet*, äfven af menniskor med — uppfostran, af hvilka man borde kunna vänta åtminstone snygghet? Huru kan man då begära, att en kommunalnämnd i en liten landskommun skall hafva stor insigt om nyttan af renlighet och hygienens betydelse?

Uti helsovårds- och epidemistadgarne hafva under årens lopp åtskilliga ändringar och tillägg blifvit gjorda, hvilka jag väl icke behöfver uppräknas, då jag antager, att de äro för herrarne temligen allmänt bekanta. I stället skall jag be att i korthet få påpeka en och annan punkt, der rättelse synes mig erforderlig. Innan jag går vidare, ber jag att få förutskicka den anmärkningen, att jag vid författandet och utarbetandet af motionen sökt och erhållit biträde af fackmän, sådana som regementsläkaren Emil Nilsson, författare till den prisbelönta skriften »Om lungot» m. m., samt f. d. provinsialläkaren John Bergwall, som ju i den medicinska världen vunnit stort erkännande som sakkunnig på hygienens område. Utan deras bistånd skulle jag aldrig kunnat eller vågat mig in på denna sak, om ock jag sjelf ansåg af stor vikt, att många af de föräldrade bestämmelserna snart vunno rättelse.

I allmänhet utmärker sig ju helsovårdsstadgan för synnerlig mildhet och en viss skuggrädsla, med alla dess uttryck: »för så vidt ske kan», »om det är möjligt» etc. Jag tror, att dessa föreskrifter behöfde vara något mera koncisa.

Om jag vidare går till § 25 i helsovårdsstadgan, så står der, att »för sådant till stad lydande område, som är beläget utanför den egentliga staden, skola i stället för de helsovårdsföreskrifter, som i detta kapitel finnas meddelade, tillämpas de för landet gällande, derest ej i den uti § 24 stadgade ordning blifvit beslutadt, att nämnda område eller någon del deraf skall i afseende å helsovården betraktas såsom stad.» Der, anser jag, vore det lyckligare, om en särskild helsovårdstadgas tillämpning vore obligatorisk, så vidt man icke rent ut ville säga, att det vore nödvändigt, att den för stad gällande helsovårdsstadgan äfven der skulle tillämpas. Man vet, att på sådana områden växer det ganska lätt upp osunda hyreskaserner, korffabriker och slagterier, som kräfva särskildt sträng tillsyn.

Öfvergå vi sedan till stadgans tredje kapitel »Om helsovårdsstyrelse och allmänna helsovården på landet» så finna vi i § 27, att »närmaste inseedet öfver och befattningen med allmänna helsovården på landet tillkommer kommunalnämnden, med undantag af de fall,

*Ifrågasatt
revision af
helsovårds-
och epidemi-
stadgarne.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
revision af
helsovårds-
och epidemi-
stadgarne.
(Forts.)*

som i § 26 omförmålas.» I detta afseende skulle det enligt min åsigt vara lämpligare, om landskommunen egde rätt, liksom stads-kommunen, att på kommunalstämma utse en *särskild helsovårdsnämnd*. En kommunalnämnd kan vara mycket lämplig att sköta fattigvårds-ärendena och kommunens finanser, men det är icke sagdt, att samma personer ega just de förutsättningar, som fordras hos en helsovårds-nämnd. Således borde rätt i detta afseende inrymmas åt landskommunen.

Der står vidare, att »när kommunalnämnden behandlar frågor om allmänna helso- och sjukvården, ega vederbörande provinsial- och distriktsläkare, äfven om de icke äro ledamöter af nämnden», närvara. Jag tror, att det varit lyckligare, om man infört den principen, att läkaren *skall* vara närvarande. Jag medgifver, att det kan finnas kommuner inom landet, der detta kan vålla svårigheter på den grund, att kommunen ligger aflägsset från läkarens bostad. Men å andra sidan tror jag, att med de utvecklade kommunikationsförhållanden, som nu finnas, detta icke skulle åstadkomma några väsentliga olägenheter. Såsom herrarne veta, eger, enligt gällande provinsialläkareinstruktion, provinsialläkaren rätt att, när han så anser nödigt, åska sammanträda med nämnden, men jag anser, att nämnden bör vara pliktig att påkalla läkarens närvaro, så att ärende rörande helso- och sjukvård icke finge af nämnden behandlas utan i närvaro af en sakkunnig. En gång om året åtminstone kunde väl detta med lätthet låta sig göra.

Så kommer § 28, som nog behöfde förtydligas och skärpas; men särskildt gäller detta om näst sista punkten i mom. 1, der det står, att kommunalnämnden bör tillse, »att icke fabrik eller annan näring inom kommunen anläggas, anordnas eller drifves på sådant sätt, att den blifver menlig för arbetarnes eller närboendes helsa.» Här vore det väl lämpligare, om före sådan fabriks anläggande provinsialläkaren hördes och äfven Konungens befallningshafvande finge hafva sitt ord med i laget. Jag tror nemligen, att det är mera praktiskt att förekomma än bota.

Äfven § 30 torde vara i behof af skärpta bestämmelser. Jag tror, att så som denna paragraf är affattad, skall nämnden lätt kunna slingra sig undan.

§ 31, som talar om ställen med sammanträngd befolkning, behöfver äfven skärpas, och jag tror, att äfven här böra läkare och Konungens befallningshafvande hafva mera att säga.

§ 33, som handlar om utbrott af farsoter och smittosamma sjukdomar, har ju blifvit i vissa delar ändrad år 1898, men den börjar på samma sätt: »på landet skall, då flera personer i samma hus eller by hastigt insjukna eller afida» o. s. v. Åt detta ord »*flera*» gifva åtskilliga kommunalnämndsordförande en alltför vidsträckt tolkning. Jag vet icke, hvad lagstiftaren velat gifva för innebörd åt detta ord »flera», men jag skulle helst vilja gifva det den tolkningen, att det betyder *flera än en*. Ty skall man vänta, till dess en epidemi gripit

omkring sig, så blir den sannerligen icke så lätt att hejda, som om man strax vid epidemiens början vidtager kraftiga åtgärder deremot.

I § 34 står, att kommunalnämnden skall tillse, att sjukvården inom kommunen »så vidt möjligt» motsvarar behofvet, och att sjukhus inrättas, »der sådant är nödigt och lämpligen kan ske». Det står der såsom ett kryphål för en kommunalordförande, som antingen är likgiltig eller tredska. Om han anmäles för Konungens befallningshafvande för underlåtenhet i detta hänseende, så behöfver han blott svara, att nämnden icke ansett det vara nödigt eller icke ansett det vara lämpligt, och i hvilketdera fallet som helst, tror jag, att kommunalordföranden med lugn kan motse sitt öde; ty det finnes inga straffbestämmelser, efter hvilka han kan dömas, derest han försummat att göra sin skyldighet.

I § 36 blifva föreskrifterna synnerligen beroende på »lämplighet» och »möjlighet», och äfven här vore straffbestämmelser nödiga. Men jag fäster mig särskildt vid mom. 3, der det heter: »styrelse för folkskola eller annat läroverk i ort, der smittosam sjukdom är rådande, eger att, der sådant finnes nödigt, på helsovårds- eller kommunalnämnds anmälan eller efter dess hörande, förordna, att undervisningen må för längre eller kortare tid inställas». Det borde naturligtvis vara helsovårdsstyrelsen, som skulle ega rätt att låta stänga skolan, och icke skolstyrelsen, som sålunda inblandas i för dess verksamhet fullkomligt främmande göromål. Statsbidragets till folkskolorna utfäende beror på antalet läsdagar, under hvilka skolan varit öppen, hvarför skolstyrelsen ofta tvekar att stänga skolan vid en smittosam sjukdoms uppträdande. Mången gång låter den sig leda af den fatalistiska uppfattning om sjukdom och död, som ännu på många håll gör sig gällande. Det kan derfor möjligtvis vara af intresse att höra något om den uppfattning, som 1603 gjorde sig gällande i England, när engelska parlamentet beslöt utfärdandet af en peststadga, som innehöll, bland annat, att smittade hus i stad eller på land skulle stängas. Karantänen skulle räcka i 6 veckor, och dess brytande belades med fängelsestraff. Bland de fattiga skulle allmosor utdelas. Smittade persedlar skulle brännas och staten ersätta värdet. Stadgans sista § förbjuder presterna och alla andra att bekämpa tron på sjukdomens smittosamhet genom t. ex. sådana yttranden som: »att man alltid kunde gå till de pestsjuke, emedan hvarje människas dödsstund var på förhand bestämd». »Hvem som utbredde dylika farliga läror skulle från sitt embete afsättas eller i fängelse kastas» (J. Bergwall »Om pesten och dess bekämpande»). En dylik paragraf finnes som bekant icke i våra stadgar, men jag skulle åtminstone önska, att — då väl en skolstyrelse icke kan anses hafva insigt i helsovårdsangelägenheter — åtminstone denna befogenhet att vid behof stänga skolorna borde öfverflyttas till helsovårdsmyndigheterna. Äfven ber jag att, intill dess jag blifvit öfverbevisad om, att jag har orätt, få betona, att jag anser, att likakom våra helsovårdsnämnder i städerna och sundhetsinspektören i Stockholm har rätt att inskrida äfven i fråga

*Ifrågasatt
revision af
helsovårds-
och epidemi-
stadgarne.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
revision af
helsovårds-
och epidemistadgarne.
(Forts.)*

om statens verk och inrättningar — naturligtvis med undantag af riksgäldsfullmäktige, som lyda direkt under Riksdagen, samt hospital, sjukhus och dylikt — så borde väl äfven helsovårds- och kommunalnämnden hafva rätt att inskrida mot skolstyrelsen.

Öfvergå vi till epidemistadgan, så finna vi ju, att § 15 genom förordningen 2 juni 1899 rörande peststadgan af 1859 blifvit upphäfd. I artikel 2 af stadgan rörande åtgärder mot smittosamma sjukdomars utbredande inom riket — hvilken vid en revision bör intagas i kapitel 4 af helsovårdsstadgan — sakna vi bland de der uppräknade sjukdomsfall, som läkare skall anmäla, både pest och tuberkulos; dock har Kongl. Maj:t gått i författning om att inrycka äfven tuberkulos bland dessa sjukdomar, som inbegripas i detta stadgande. Detta skedde, såsom kammaren har sig bekant, med anledning af diskussionen vid 1899 års riksdag, rörande den af herr Nilsson i Sorröd väckta motionen. Kongl. Maj:t remitterade ärendet till medicinalstyrelsen, som efter tre månader besvarade remissen och afgaf förslag i ärendet, men — af hvad anledning känner jag icke — det tog en tid af, tror jag, 1 eller 1 ½ år, innan man blef färdig med att remittera detta viktiga ärende från civildepartementet till Konungens befallningshafvande, hvarifrån man snart nog torde kunna återförvänta det. Härmed har naturligtvis ett högst väsentligt steg framåt blifvit taget.

Granska vi nu epidemistadgan, så finna vi, att der är mycket litet, som afser kommunerna på landet. Det hufvudsakliga är då §§ 24 och 25, der det talas om de föreskrifna renings- och desinfektionsåtgärder, som skola verkställas med ledning af de anvisningar, som af sundhetskollegium utfärdats 1873. Må det tillåtas mig att för herrarne påvisa den nytta, som en kommunalordförande kan hemta af dessa anvisningar, om han t. ex. slår upp sid. 147. Han finner der sådana desinfektionsmedel som kryddättika, eau de Cologne, jernvitriol, klormanganlösning, ångor af rå trädättika och af svafvelsyrlighet. Jag tror knappt, att vetenskapen på dess nuvarande ståndpunkt räknar bland desinfektionsmedel kryddättika och eau de Cologne och dylikt. En sak, som säkerligen skall intressera chefen för fångvården, är att »sjukrum, fängelserum, arbetsalar, kaserner m. m. skola desinficieras genom bestänkning eller fördunstning från flata kärl af eau de Cologne.

Jag känner icke, huruvida det i arméns eller fångvårdsstyrelsens förråd finnas några större quantiteter eau de Cologne. I hvarje fall lyckönskar jag åtminstone icke de sjuka, om desinfektionsåtgärder vidtagas enligt de nyss angifna råden.

Men, mine herrar, det är icke nog med att man föreskrifver straffbestämmelser för kommunalnämndsordförandena. Man måste naturligtvis också ändra tjensteinstruktionen för vederbörande läkare. Detta skulle väl bäst ske genom att man bland annat gifve provinsialläkaren ökad initiativrätt och — jag vet, att detta är en punkt, der jag kommer att röna motsägelse — äfven något ökad magt och myndighet. Jag tror icke, att någon, som känner våra provinsialläkare, hvilka äro till mogen ålder komne män, som jag tror hafva

förvärfvat sig allmänt anseende i landet, skall kunna säga, att det är någon fara att lemna dem denna ökade magt. Jag tror, att det skulle befordra snabbt vidtagande af nödiga åtgärder, om provinsialläkarne berättigades att inskrida vid t. ex. isolering och desinficiering etc., i stället för att de nu skola vara nödsakade att gå en lång omväg genom anmälan hos Konungens befallningshafvande, infordrande och afgifvande af parternas förklaring, hvilket tager så lång tid, att en epidemi derunder hinner spridas och sätta sig fast, kosta helsa och lif och sprida olycka och sorg i många familjer.

Ett annat önskningsmål är, att förste provinsialläkarne befriades från den enskilda sjukvården som tjenstepligt. Om Riksdagen icke vill göra det på det sättet, att den höjer förste provinsialläkarelönen till för sådant ändamål erforderligt belopp, anser jag åtminstone, att åt förste provinsialläkarne bör inrymmas rätt att afsäga sig enskild praktik.

Komma vi så till utskottets betänkande. Utskottet säger deri på sid. 3, att vid granskning af den föreliggande motionen utskottet funne, »att motionären icke framställt någon anmärkning beträffande ifrågakomna stadgars lämplighet med afseende å nuvarande förhållanden inom rikets städer». Ja, det är visserligen sant, att jag under utskottets behandling af detta ärende sade, att sjelfva helsovårdsstadgan väl i allmänhet är ganska god och ganska tillämplig för städerna. Men nog tror jag, att det ärade utskottet har sig bekant, att jag äfven framstälde några anmärkningar mot den och framhöll vissa önskningsmål äfven med afseende å förhållandena i städerna.

Ett något märkligare uttalande förekommer emellertid längre ned på sid. 3, der det heter: »Utskottet får härvid anmärka, att de hygieniska förhållandena på landet varit föremål för vida större uppmärksamhet från statsmagtens sida efter tillkomsten af 1874 och 1875 års författningar, än motionären synes antaga». Men må det då tillåtas motionären antaga, att det ärade utskottet haft dåligt minne, då det helt och hållet tyckes hafva glömt, att motionären var närvarande vid utskottets behandling af detta ärende och, tror jag, plågade utskottet ganska länge med alla sina förslag, att det just var jag, som omnämde provinsialläkareinstruktionen af år 1890, och att jag med afseende å densamma särskildt framhöll de önskemål, som syntes mig böra förverkligas.

Efter hvad jag anfört, tror jag icke heller, att utskottet med fog kan säga, att jag gjort anmärkningar i fråga om kommunalnämnds olämplighet såsom helsovårdsmyndighet, men att det vore svårt att inse, åt hvilken annan jag skulle vilja öfverlemna kommunalnämndens åligganden i berörda afseende. Jag har sagt, att vi inom landskommunerna icke hafva någon annan myndighet, som kan fungera på detta område, än kommunalnämnden eller en särskildt vald helsovårdsnämnd, som ju skulle blifva en slags filial af kommunalnämnden. Mina anmärkningar kunna således icke hafva gått ut på öfverlemnande af helsovården åt »annan myndighet», då det på landet icke

*Ifrågasatt
revision af
helsovårds-
och epidemi-
stadgarne.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
revision af
helsövärdss-
och epidemii-
stadgarne.
(Förts.)*

finnes någon annan myndighet, åt hvilken den kan anförtros. Jag har i stället rigtat mina anmärkningar mot kommunalnämndens stundom väl stora *inkompetens* att *på egen hand* sköta helsövärdssangelägenheterna, och jag har menat det vara önskligt, att åt fackkunskapen inrymdes större inflytande vid deras omhänderhafvande.

Utskottet har uttalat, att förste provinsialläkareinstitutionen visat särdeles gynsamma verkningar, och att utskottet icke hade någon anledning att antaga, att så icke för framtiden skulle blifva förhållandet i ännu högre grad. Ja, men, mine herrar, för att denna förhoppning icke skall blifva illusorisk, är väl icke till fyllest, att den stadga, vi nu under 11 år haft, får fortfarande gälla sådan den är. Så förtrogna äro väl provinsialläkarne med densamma, att de sjelfva göra allt hvad de kunna och allt hvad som inrymmes inom ramen deraf. Men jag önskar att få ramen vidgad, att få in derinom något större befogenhet för desse tjänstemän, och detta lär icke kunna ske utan något tillägg eller någon ändring, således icke blott genom afslag å min motion.

Herr talman! Det är alltid farligt att trötta kammaren med för långa anförenden, och jag ber därför nu att få yrka bifall till min motion och afslag å utskottets hemställan.

Herr Nordenfalk: Då jag tager ordet nu, står jag i tveksamhet, om det icke vore nog, att jag inskränkte mig till att helt enkelt åberopa utskottets motivering. Men jag skall dock tillägga några ord.

Motionärens framställning innehåller i första delen af motionen allmänna klagomål öfver det tillstånd, som nu råder på landet i hygieniskt afseende. Han säger, att man icke under en 25-årig tillämpning af den nu gällande helsövärdssstadgan kunnat konstatera något framskridande i hygienisk rigtning på landsbygden och icke heller för framtiden har någon synnerlig förbättring att vänta derstädes, derest icke en sakkunnig revision af helsövärdssstadgan kommer till stånd. Utskottet har i anledning deraf fäst uppmärksamheten på tillkomsten af en så betydande institution som förste provinsialläkareinstitutionen, hvilken tillkommit efter helsövärdssstadgan och epidemiförordningen. Det har synts utskottet vara ett förbiseende af motionären, att han i sin motion icke alls vidrört, i sammanhang med sina klagomål öfver det nuvarande tillståndet, att en sådan åtgärd blifvit till förbättring af detsamma vidtagen. Det är sant, såsom motionären antydt, att, sedan under diskussionen i utskottet uppmärksamheten blifvit fäst på nyssnämnda förhållande, som jag tillåtit mig beteckna såsom härrörande af ett förbiseende, motionären invände något om förste provinsialläkarnes ställning, ungefär hvad han här derom anför. Jag tror, att utskottet genom det utdrag, det lemnat af provinsialläkareinstruktionen, visat, att efter år 1875 en väsentlig förbättring vidtagits derigenom, att en särskild tjänsteman är tillsatt i hvarje län just för att åstadkomma icke blott

tillsyn öfver författningarnas efterlefnad, utan ock förslag till afhjelpande af de brister, som i dem kunde förefinnas; och utskottet har, som mig synes, mycket riktigt tillagt, att det icke finnes någon anledning till misströstan om att för framtiden de hygieniska förhållandena på landet alltjemt skola förbättras, såsom hittills skett.

Sedan öfvergår motionären från allmänna talesätt till att omnämna en och annan detalj och kommer bland annat till helsovårdsmyndigheterna inom landskommunerna, som han anser olämpliga. I fråga derom har utskottet anmärkt, att motionären ej ens antydt, hvilken annan inrättning skulle sättas i deras ställe. Litet hvar har nog iakttagit, att helsovårdsmyndigheterna såsom alla polismyndigheter, som hafva mycket att göra, kunna vara mera hemmastadda i ett än i ett annat. Men man har därför gifvit dem en sakkunnig hjälp i hygieniskt afseende i förste provinsialläkarne för att ej räkna provinsialläkarne, hvilka efter inrättandet af förste provinsialläkareinstitutionen bibehållits vid skyldigheten att hafva tillsyn öfver den allmänna helso- och sjukvården och göra anmälningar beträffande sjukdomsfall.

Hvad återstår nu af de i motionen anförda skäl för en revision? Jag tror, att med afseende å den utsträckning, i hvilken den enskilda motionsrätten begagnas, det är af vigt, att, när i en motion ifrågasättes skrifvelse till Kongl. Maj:t, det noga tillses, att det finnes positiva och påtagliga skäl för bifall till en sådan begäran. För att man skall besluta sig för att revidera en hel lag, bör det väl visas, antingen att lagen hvilat på en grund, som numera anses oriktig, eller också att lagens, om icke alla, så åtminstone flesta paragrafer äro så bristfälliga, att en revision till följd deraf är af nöden. Har man något att anmärka mot en särskild bestämmelse i eu författning, vänder man sig ju mot den och söker ådagalägga, att den är felaktig. Men en allmän revision af författningen förutsätter, synes det mig, bättre skäl därför än dem, den ärade motionären anført.

Motionären har nu till stöd för sitt yrkande tillagt åtskilliga anmärkningar, som icke förekomma i motionen. Rättvisan fordrar det erkännande, att han framburit åtminstone flera af dem äfven inför utskottet. Jag har kvar en i hast gjord anteckning om hans anmärkningar inom utskottet, och det framgår deraf, att dessa till väsentlig del sammanfalla med hvad han här anført. Jag ber på förhand om ursäkt, om jag icke kan återgifva hans anmärkningar ord för ord så, som de framstälts, men jag tror, att jag skall komma innebörden af hans yttranden ganska nära.

Motionären är missnöjd med att i författningarne förekomma uttryck sådana som: »såvidt möjligt är», »nödigt» och »lämpligt». Jag deremot tror, att hvar och en, som känner förhållandena på vår landsbygd, skall medgifva det vara en förtjenst hos författningarna i fråga, att man enligt dem icke behöfver gå så bröstgänges till väga, utan får taga i betraktande hvad som är möjligt, nödigt och lämpligt.

*Ifrågasatt
revision af
helsovårds-
och epidemi-
stadgarne.*
(Forts.)

*Ifrågasatt
revision af
helsovårds-
och epidemi-
stadgarne.
(Forts.)*

Motionären klagar vidare öfver att det icke finnes ansvarsbestämmelser för kommunalnämnderna. Nej, för de kommunala myndigheternas underlåtenhet i allmänhet att fullgöra sitt uppdrag finnas icke ansvarsbestämmelser. Men om dessa myndigheter i de fall, då dem tillkomma vissa särskilda offentliga uppdrag, underlåta något, som är dem ålagdt, kan anmälan derom göras hos Konungens befallningshafvande — särskildt af förste provinsialläkarne i afseende å helsovårdsförhållanden — och Konungens befallningshafvande har då att tillse, på hvad sätt sådan underlåtenhet skall rättas.

Beträffande motionärens anmärkning, att det icke bör vara skolstyrelsen, utan helsovårdsnämnden, som vid epidemifara må upplösa skolorna, hemställer jag, huruvida det vore lämpligt, att helsovårdsnämnden skulle kunna när som helst suspendera skolstyrelsen och dess verksamhet.

Motionären vill också, att Konungens befallningshafvande skall bestämma, om en fabrik får anläggas eller icke. Hvad säga herrar fabriksidkare om ett sådant intrång på deras fria verksamhet? Det är uppenbart, att det mången gång kan hända, att en fabrik anlägges, utan att några olägenheter då befaras, men att, sedan verksamheten begynt, sådana visa sig uppkomma till exempel genom rök, som besvärar grannar och dylikt. Skulle väl fabriksegaren då åläggas att rivna fabriksbyggnaden, i stället för att, såsom det nu är, hvar och en, som anser sin rätt förnärmad genom fabriken, får tillvarataga den genom ersättningstalans anhängiggörande vid domstol?

I anledning af anmärkningen, att desinfektion ej verkställes, som sig bör, får jag säga, att, såvidt jag vet, det finnes en otalig mängd desinfektionsmedel. Jag vädjar till min ärade vän, som nu sitter vid talareplatsen, huruvida icke desinficering kan ske på många sätt. Och man har ju, om man så vill, läkare att fråga, om det ena eller andra medlet i visst fall bör användas, liksom om sättet, huru detta skall ske.

En hufvudpunkt i talarens anförande synes vara, att provinsialläkarne skulle få vidsträcktare rättigheter och framför allt rätt att resa, när de ville. Det förra tror jag icke är önskvärdt. Hvad det senare beträffar, är detta ju en penningfråga. Det förhåller sig så — det är åtminstone min erfarenhet —, att Konungens befallningshafvande med den största möjliga liberalitet beordra provinsialläkare att resa, när anmälda fall dertill föranleda. Men denna myndighet måste naturligtvis hålla sig inom den begränsning, som i utfärdade bestämmelser är uppdragen. Det har händt, att Konungens befallningshafvande på detta område kommit i kollision med medicinalstyrelsen, hvilken ju har kassan om hand och icke gerna ser, att läkarne beordras att resa allt för mycket, allt för ofta.

Motionären har ju för öfrigt nu sjelf här i kammaren medgifvit, att ett väsentligt steg på senaste tiden blifvit taget i det syfte, som de nu ifrågavarande författningarna hafva. Och då det dels i hvarje län finnes en förste provinsialläkare, som är skyldig att företaga resor,

att lemna rapporter samt att komma med förslag till förbättring i hvarje detalj af helsovården inom länet, dels ock öfver förste provinsialläkarne finnes medicinalstyrelsen, som särskildt har till uppgift att egna sin uppmärksamhet åt alla hithörande frågor, är det väl ingen anledning att antaga, att icke framsteg fortfarande skola göras med afseende på helsovården. Har man någonting att anmärka mot det sätt, hvarpå vederbörande fullgöra sina skyldigheter, må man ju derom göra anmälan i hvarje särskildt fall.

Epidemistadgan är af motionären särskildt omnämnd. Jag skall i anledning deraf be att få i korthet uttala den uppfattningen, att hufvudsaken här är och blir frågan om anläggande af epidemisjukhus på landet. För min del tror jag, att man icke skulle kunna göra en större välgerning åt allmogen — detta ord taget i sin vidsträcktaste bemärkelse — än att draga försorg om anordnande af sådana sjukhus, hvarigenom det i sanning sorgliga förhållandet kunde upphöra, att, så snart en person är behäftad med en sjukdom, som kan anses vara i någon mån smittosam, han icke mottages på lasarettet, utan får skaffa sig vård bäst han kan i sitt hem. På frågan om ändring härutinnan hafva myndigheterna länge haft sin uppmärksamhet fäst, och det kan ju sättas i fråga, huruvida icke tiden nu är inne att lösa densamma beträffande landet, såsom den blifvit löst hvad städerna angår. Den kommer ju att medföra stora kostnader, som skulle falla på antingen de mindre kommunerna eller landstinget, och det är väl därför man ryggat för frågans anhängiggörande. När så sker, skall jag vara den förste att understödja förslaget derom, om jag kan tro, att det är någon utsigt till framgång därför. Men denna angelägenhet har motionären alls icke vidrört. Och man får väl då anse, att den af honom föreslagna revisionen af epidemistadgan icke skulle afse denna angelägenhet.

På grund af hvad jag och utskottet anfört, tror jag alltså, att icke sådana skäl blifvit förebragta, på hvilka rimligen kan grundas en skrifvelse till Kongl. Maj:t om revision af dessa författningar. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Herr Almén: Herr grefve och talman, mina herrar! Med de oerhörda framsteg, som medicinen gjort under de senaste tjugo åren, särskildt beträffande de smittosamma sjukdomarnes bekämpande, vore det väl ej underligt, om vår nuvarande helsovårdsstadga, som är tjugufem år gammal, skulle behöfva omarbetas. En sådan spådomskonst hade man icke, då stadgan uppgjordes, att man kunde förutse hvad vi nu känna om dessa sjukdomar. Ser man åter på befintliga brister i stadgan och hvad som möjligen skulle kunna åstadkommas genom dess omarbetning, så betviflar jag högeligen, att något väsentligt kan vinnas genom bifall till den föreliggande motionen, och jag ber att få gifva skäl för denna min åsigt.

Hvad den nuvarande stadgan beträffar, har ju motionären i sitt anförande angifvit många af dess brister, särskildt beträffande den i

*Ifrågasatt
revision af
helsovårds-
och epidemi-
stadgarne.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
revision af
helsovårds-
och epidemi-
stadgarne.
(Forts.)*

stadgan ofta spårade slappheten. Han anförde såsom bevis på denna slapphet, att det på flera ställen heter »så vidt ske kan», »om möjligt» o. s. v. Ja, mina herrar, tag bort de der orden, så tror jag, att man icke kan skriva någonting, ty om något icke kan ske, icke är möjligt, så är det icke värdt att tala derom i stadgan. Detta är uttryck, som icke kunna undvikas, när man skrifer en sådan stadga, så vida man icke föredrager att icke säga någonting; men det synes dock vara bättre att hafva en möjlighet än intet och att således tilllåta en viss »slapphet». Den, som är missnöjd med tillämpningen, kan hänskjuta saken till högre myndighet. Jag är förvissad, att, derest motionären sjelf skulle skriva en sådan stadga, man också skulle få se sådana uttryck som »så vidt ske kan», »om möjligt».

Jag vill icke bemöta de enskilda anmärkningarna mot stadgan, af hvilka några utan tvifvel äro befogade, men jag delar icke i allo motionärens åsigt.

Han yttrade, att läkaren borde hafva ökad magt, att han borde hafva rösträtt i kommunalnämnden, samt att denna nämnd icke borde få sammanträda utan att läkaren vore närvarande. Jag tror, att läkaren har magt nog på detta område, och att det icke skulle vara så synnerligen befogadt att gifva honom mycket mer. Det kan icke vara praktiskt att bestämma, det kommunalnämnden icke får sammanträda, om läkaren ej är med, ty han räcker icke till för alla kommuner. Han kan vara hindrad af sjukresor eller annat. Mig synes det vara välbetänkt, att läkaren fått rätt att vara med; men han bör icke, från praktisk synpunkt, hafva rätt att utsätta sammanträdena eller att hindra fattandet af beslut genom sin frånvaro. Rösträtt vill jag heller icke gifva läkaren. Han bör intaga en sådan ställning, att han kan öfvertyga kommunalnämnden om det rättmätiga och lämpliga i sina förslag. Men att deltaga i voteringen och möjligen komma i minoriteten skulle icke öka hans anseende. Han bör hellre stå öfver än på detta sätt komma under nämnden.

Rättigheten att resa på eget initiativ eftersträfvats af många läkare. Hade jag något att säga dervidlag, så skulle jag aldrig gifva läkaren denna rättighet. Konungens befallningshafvande godkänna mycket liberalt reseräkningarna, det har jag ofta sett. Men det är medicinalstyrelsen, som har hand om kassan och således äfven bär ansvaret för räkningens godkännande, hvilket icke blott skall afse resans längd, utan äfven dess befogethet. Det finnes läkare, som stundom rest mera för enskild sjukvård än för att bekämpa smittosamma sjukdomar. Jag tror därför, att någon ändring i detta hänseende icke är nödvändig. Önskligt vore nog, att läkarens resa kunde företagas tidigt, innan sjukdomen fått en större spridning, men någon rättighet att resa på eget initiativ anser jag icke böra medgifvas läkaren. Deraf skulle följa, att han vore skyldig att resa, när helst han blefve kallad. Något sådant skulle han icke kunna fullgöra, men det kunde framkalla missnöje, om han icke gjorde det.

Motionären tyckte icke om att förste provinsialläkaren utöfvar

enskild praktik. Instruktionen är dock så skriven, att förste provinsialläkaren icke behöfver åtaga sig enskild praktik, om han är hindrad af göromål i tjensten. Jag tror, att detta är ett klokt stadgande, ty skulle han beröfvas rättighet att utöfva enskild praktik, finge Riksdagen släppa till mycket penningar. Den lilla lönen af 1,500 kronor räcker ju icke långt. Och huru skulle det gå, om en förste provinsialläkare tienstgjort i denna egenskap 15 å 20 år och icke sett några sjuka under tiden? Han kan nog behöfva en repetition af sin erfarenhet på detta område. Såsom det nu är ordnadt, behöfver man således icke klaga öfver förste provinsialläkarens enskilda praktik, ty han kan inskränka den; men det är å andra sidan bra, att han har den.

*Ifrågasatt
revision af
helsovårds-
och epidem-
stadgarne.
(Forts.)*

Jag tror heller icke, att det är behöfligt att gifva förste provinsialläkaren större magtfullkomlighet, ty helsovårdsåtgärderna böra om möjligt framtvingas utan processer och ålägganden. Har läkaren tagit initiativ mot en kommunalnämnd och vinner en process mot nämnden, så kommer han i alla fall i ett spändt förhållande till nämnden, hvilket gör det svårt för honom att genomdrifva nya förbättringar. Man bör icke gå längre, än man har opinionen med sig — jag menar opinionen i god mening, den som är stödd på upplysning — och icke uppställa allt för stränga fordringar.

Jag tror, med andra ord, att det finnes förbättringar i helsovårdsstadgan, hvilka alla anses såsom behöfliga, men som ändock icke kommit tillräckligt framåt. Den talare, som hade ordet näst före mig, framhöll nödvändigheten af epidemisjukhus. Mina herrar, skola vi bekämpa de smittosamma sjukdomarne, så måste det vara i deras början, och dertill fordras de sjukas isolering. I städerna har man kunnat åstadkomma sådant temligen bra. Våra lasarett räcka icke till, och dessutom äro herrar lasarettsläkare, som äro tillsatta för att vårda de sjuka och om möjligt åstadkomma helsans återvinnande, rädda för att intaga smittosamt sjuka på lasarett, enär detta medför stor risk för öfriga patienter. Hvilka slags sjuka utan fara kunna intagas å lasarett, derom har pågått mycken tvist. Säkert är emellertid, att i städerna finnes någon resurs, men på landsbygden nästan ingen. Några åtgärder hafva der icke kommit till stånd, hufvudsakligen med hänsyn till de dermed förenade kostnaderna. Jag tror dock, att dessa utgifter skulle i högst väsentlig mån betäckas, om man hade ett epidemisjukhus för en större eller gemensamt för flera mindre kommuner, med en någorlunda skolad sjuksköterska, som kunde på kallelse biträda, så länge sjuka der finnes. Om man tager i betraktande de förluster, som för kommunerna och de enskilde uppkomma genom minskad arbetsförmåga och genom smittans mer eller mindre vidsträckt spridning, skall det tvifvels utan visa sig, att kostnaderna för epidemisjukhuset skulle betäckas genom de fördelar, som dermed vunnas.

Om jag hyste någon förhoppning, att en omarbetning af helsovårdsstadgan skulle medföra detta väsentliga goda, att man finge

*Ifrågasatt
revision af
helsovårds-
och epidemi-
stadgarne.
(Forts.)*

många epidemisjukhus på landsbygden, så skulle jag vara den förste att yrka bifall till motionärens förslag. Men, mina herrar, jag tänker på det ofantliga väsen, som väcktes af den till yttersta grad beskedliga s. k. koleraukasen. Kommer man fram med förslag angående epidemisjukhus i större utsträckning, än som der sattes i fråga, torde alla sådana förslag förfalla, så länge icke upplysningen om epidemisjukhusens nödvändighet vunnit större framsteg. Vi hafva fått den nuvarande helsovårdsstadgan på grund af fruktan för koleran och den erfarenhet man vunnit om denna sjukdom. Denna helsovårdsstadga har enligt min tanke räddat långt flera människors lif än dem, som koleran skördat. Kommer pesten hit, det Gud förbjude, måste vi antagligen införa stadganden om obligatoriska sjukhus äfven på landet, men eljest är det ingen förhoppning, att sådana snart skola komma till stånd. Under sådana förhållanden tror jag icke, att det blir mycket vunnit med en omarbetning af helsovårdsstadgan; ty kommer stadgan igen utan väsentliga förbättringar, kan det gerna vara som det är, och vill man införa några radikala förbättringar, så blir förslaget förkastadt.

Jag tror således, att vi få bygga våra förhoppningar om framsteg på detta område hufvudsakligen på den nuvarande stadgans tillämpning, och i detta afseende både kunna och böra förbättringar vidtagas. De råd och anvisningar, som äro utfärdade af det gamla sundhetskollegium, nu medicinalstyrelsen, kunna och torde äfven komma att omarbetas, utan att Riksdagen behöfver inskrida. Allmänheten följer råd och anvisningar, blott de gifvas i rätt tid och på rätt sätt. Det är således på tillämpningen jag bygger mina förhoppningar.

Den ärade talaren anförde, såsom exempel på olämpliga föreskrifter, att såsom desinfektionsmedel rekommenderades eau de Cologne, svafvelsyrlighet m. m. Jag tror, att kammaren icke är road af att höra talas om dessa detaljer. Att bland desinfektionsmedlen uppräknas en del gamla, som icke äro goda, det är sant. Men bevare oss väl för alla dessa nyheter, som dagligdags framkomma på detta område. Man skulle kunna drunkna i dem och om tio år kanske finna sig böra återgå till de gamla. Den, som utfärdar dylika råd och anvisningar, må tänka sig för, så att han icke tager bort hvad som är dugligt eller släpper fram hvad som endast har nyhetens behag.

Jag gör intet yrkande. Jag lefver i den förhoppningen, att den tid skall komma, då man gör allt för tillämpningen af helsovårdsstadganden på alla områden, framför allt på det epidemiska, äfvensom att medicinalstyrelsen snart kommer att utfärda nya råd och anvisningar.

Herr von Möller: Den närmast föregående talaren yttrade, att han var rädd för att utvidga läkarens rätt att resa, och han talade om att läkaren icke skulle kunna medhinna alla resor. På det sättet kan man nog drifva *in absurdum* hvad man vill. Man kan då lika

väl säga, att då skyldighet redan förefinnes för honom att resa *efter kallelse*, borde denna bestämmelse ej få finnas, då man ju kan antaga, att samtidigt så många anmodanden om resor inträffade, att han icke skulle kunna medhinna dem alla. Jag frågar, om detta är en invändning, som håller streck.

*Frågasatt
revision af
helsovårds-
och epidemi-
stadgarne.
(Forts.)*

Hvad vidare angår frågan om provinsialläkarne, så har jag icke yttrat, att dessa borde *förbjudas* rätten att praktisera, ty detta är ett önskemål, som i vårt land ännu tyvärr ligger ofantligt långt borta. Emellertid har i utlandet, såsom i Norge, Danmark, Sachsen, Österrike, Ungern, England samt i år äfven i Preussen, medgifvits rätt för motsvarande läkare att resa, när han anser anledning dertill föreligga. Jag har endast önskat, att provinsialläkarens rätt att på eget initiativ företaga tjänsteresa skulle utsträckas äfven i fråga om en så farlig sjukdom som difteri, då denna rättighet redan förefinnes i fråga om kolera och tyfus.

Nu säges det, att följderna deraf skulle blifva, att provinsialläkarne härigenom skulle på statens bekostnad komma att gratis tillhandagå allmänheten med sjukvård. Det kan jag dock icke tro, ty naturligtvis måste en viss kontroll finnas, och dessa läkare handla ju också under ansvar.

Det är visst mycket godt att säga, att bästa vägen att vinna målet är att bibringa folket ökad upplysning om smittofara, helsovård och dylikt, men, mine herrar, det är nog godt och väl; men på den vägen kommer man skäligen långsamt till målet, ty, som man säger, medan gräset växer, så dör kon. Skola vi gå allt för långa och omständliga vägar, när det är fråga om farsoter, så torde många människor dervid få släppa till lif och helsa.

En föregående talare klagade öfver att jag i min motion icke upptagit alla de anmärkningar, som jag nu har framställt. Jag frågar eder, mine herrar, om det icke är en viss fördel för dem, som skola läsa motionerna, att dessa äro något koncentrerade. Gerna erkänner jag, att jag kunnat i motionen beröra frågan om epidemisjukvården mera utförligt; men det torde dock icke vara det ärade utskottet alldeles obekant, att jag under utskottsbehandlingen talat om önskvärheten af att få epidemisjukvården på landet ordnad på ett mera betryggande sätt, att jag ansett det vara lämpligt, att landstingen taga epidemisjukvården om hand, der kommunerna af ekonomiska skäl icke kunna göra det; och jag har för utskottet och dess ärade ordförande påpekat, hurusom i Hallands läns landsting år 1899 väcktes motion om att landstinget skulle öfvertaga epidemisjukvården i en viss utsträckning, och att denna motion afstyrktes af det rent formella skälet, att *helsovården åligger kommunerna och icke landstinget*. Jag har således visst icke lemnat obeaktadt, att det är alldeles nödvändigt att åstadkomma isolerade sjukrum eller sjukhus; men jag fruktar, att det skall blifva svårt för en hel del kommuner, så vida de icke förena sig i större kretsar, att hvar för sig uppföra dylika sjukhus, såvida nemligen anordningarna någorlunda skola motsvara hygienens fordringar.

*Ifrågasatt
revision af
helsovårds-
och epidemi-
stadgarne.
(Förts.)*

Hvad angår den anmärkning, som mot mig rigtades af utskottets ordförande, att jag skulle hafva talat något om olämpligheten af de många sätten för desinfektion, så tyckes detta vara någon reminiscens från utskottets förhandlingar, ty jag har i dag ej talat derom, men hvad jag i utskottet framhöll, var det vilseledande deri, att vi icke hafva något ordentligt desinfektionsreglemente, utan en läkare föreskrifver, att desinfektion skall ske på ett sätt, en annan på ett andra sätt, en tredje på ett tredje o. s. v. Följden blir naturligtvis lätt den, att kommunalordförandena konfunderas och antingen icke göra någon desinfektion alls eller åtminstone inskränka sig till det minsta och billigaste möjliga.

Det sades, att man skulle vara nöjd med att redan väsentliga förbättringar skett och hoppas på framtiden. Ja, mine herrar, det är ju också en väg. Men jag ber att få betona, hvad jag redan en gång för några år sedan framhållit, att ledsamt nog *Riksdagen* i många frågor måste *taga initiativet* — motioner väckas upprepade gånger och *Riksdagen* uttala sina önskemål, innan Kongl. Maj:t skall förmås att verka för desamma. Jag medger gerna, att medicinalstyrelsen är så öfverhopad med arbete, att man ej härvidlag får begära för mycket af densamma. Som ett exempel ber jag att få erinra om den af *Riksdagen* uttalade önskan om påskyndande af hospitalsbyggnaderna. Det var icke medicinalstyrelsen, som kom fram med den saken. I stället framlade medicinalstyrelsen blott en kostnadsberäkning af omkring 200,000 kronor; under påstående af att utredningen angående de sinnessjuke antal skulle uppgå till detta oerhörda belopp. Det var *Riksdagen* eller åtminstone *Andra Kammaren* och de 48 af denna kammares ledamöter, som, emot 49, röstade för *Andra Kammarens* tillfälliga utskotts hemställan, som föranledde Kongl. Maj:t att taga upp tuberkulosfrågan, icke medicinalstyrelsen. Att under dylika förhållanden hoppas mycket från *det hållet*; att sitta och vänta, att det skall flyga stekta sparfvar i munnen på oss — ja, mine herrar, det är nog ett sätt, men jag tror det icke vara klokt.

Herr Grundberg: Herr grefve och talman, mine herrar! Endast några ord i denna fråga!

Utskottet har i sitt utlåtande, som jag tror, med rätta framhållit, att en afgjord förbättring åstadkommits i helsovården äfven på landsbygden och att i synnerhet genom anställandet af förste provinsialläkarne ett betydelsefullt steg tagits till helsovårdens öfvervakande och förbättrande samt att verkningarna af detta steg visat sig mycket gynsamma. Men ehuru jag medger detta, måste jag dock anse en revision af helsovårdsstadgan och epidemistadgan vara af nöden. Den frågan har redan många gånger förevarit vid läkaremöten, särskildt vid provinsialläkarnes sammankomster. Dessa äro nemligen naturligtvis de, som i främsta rummet äro af frågan intresserade; och hvad som af dem egentligen anmärkts, är att dessa stadgar äro obestämda och sväfvande, samt att ej någon bötespåföljd föreskrifvits för urakt-

låtenhet att ställa sig dem till efterrättelse. Deremot har jag icke hört provinsialläkarne lägga särskild vikt på frågan om att de skulle tillerkännas rösträtt vid kommunalnämndens sammanträden; detta tror jag icke vara af vidare betydelse. Ej heller har jag hört några anmärkningar deremot, att kommunalnämnden fungerar äfven såsom helsovårdsnämnd.

*Ifrågasatt
revision af
helsovårds-
och epidemistadgarné.
(Forts.)*

Man kan ju icke mycket undra på, om desse läkares intresse och energi skulle slappas, då till exempel de vid en epidemi se sina erinringar och föreskrifter oupphörligt lemnas obeaktade; och jag har hört äfven kommunalordförande klaga öfver bristen på bestämmelser härutinnan, hvilken gör dem magtlösa. Och det är nog så med vår allmoge, att den anser föga allvar vara med dessa föreskrifter, då ingen påföljd stadgats för underlåtenhet att åtlyda dem.

Inom det län, som jag har den äran att representera, har under de senaste åren dödligheten i städerna varit lägre än på landsbygden; och jag tror, att de bättre ordnade förhållandena i städerna och de bestämdare föreskrifterna dervid spelat in.

Då jag således är af den åsigt, att en revision af dessa stadgar är behöflig, vill jag förena mig med motionären i hans förslag om en skrifvelse och således yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Dickson: Herr grefve och talman! För min del tror jag, att man måste säga, att från myndigheternas och det allmännas sida mycket göres för att förbättra helsotillståndet — ja, att allt göres, som kan göras, ty man kan icke vänta att helt hastigt omvända den allmänna uppfattningen, utan måste gå långsamt framåt. De ändringsförslag, som nu här föreligga, anser jag icke vara af någon praktisk betydelse. De gå egentligen ut på att bereda större magt åt helsovårdsnämnd på landet, dels genom att stadga högre viten, dels genom att tillsätta särskild helsovårdsnämnd i stället för att låta kommunalnämnden fungera som sådan och dels genom att stadga, att läkare alltid skall vara närvarande vid nämndens sammankomster. Jag tror icke, att dessa förslag äro praktiska. Om man tillsätter en särskild helsovårdsnämnd jemte kommunalnämnden, lär dervid näppeligen något vinnas, ty antagligen blir det ungefär samma personer i begge nämnderna. Att fordra läkares närvaro vid nämndens sammanträden, då det gäller helsovårdsfrågor, skulle vara att i hög grad förlama nämndens verksamhet, ty antalet läkare är icke så stort, att de kunna hinna närvara vid hvarje sammanträde, der en helsovårdsfråga förekommer. Icke heller lär det vara nyttigt att söka bereda någon ökad magt åt läkaren genom att ge honom rösträtt inom nämnden eller att på honom öfverlåta den verkställande magtens funktioner. Han bör vara den sakkunnige rådgifvaren, men icke sjelf utöfva några polis- eller ordningsmagtens funktioner. Ej heller bör kommunalnämnd eller helsovårdsnämnd ingripa i skolstyrelsens åtgöranden; äro dessa icke riktiga, bör rättelse deri sökas hos vederbörande högre myndighet.

*Ifrågasatt
revision af
helsovårds-
och epidemi-
stadgarne.
(Forts.)*

Det har ock här talats om besöken hos sjuka personer. Ja, detta är en mycket grannliga fråga; icke bör i onödan göras besök hos smittosamt sjuka, men förhållandena kunna vara sådana, att ett dylikt besök är nödvändigt och påfordradt af barmhertigheten.

Enär jag, som sagdt, icke tror något vara att vinna genom ett bifall till motionen, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *von Möller* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad tillfälliga utskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och bifalles den i ämnet väckta motionen.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 13.

Vid förnyad föredragning af konstitutionsutskottets den 14 och 15 innevarande maj bordlagda utlåtanden:

n:o 9, i anledning af väckt motion angående ändrad lydelse af § 48 regeringsformen, och

n:o 10, i anledning af väckta motioner i fråga om införande i regeringsformen af bestämmelser angående en Riksdagens militieombudsman,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 14 och 15 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 12, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra hufvudtiteln gjorda framställningar dels om rätt till utsträckt användning af anslaget till ersättning åt domare, vittnen och parter, dels ock om anslag till ökad arbetsbiträde åt justitiekanslersembetet.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Herr statsrådet Annerstedt: Jag anser mig endast böra för kammaren framhålla, att det ändamål, för hvilket ökade arbetskrafter inom justitiekanslersexpeditionen påfordras, är af den vikt och betydelse, för att icke högsta domstolen skall öfverhopas med mål, som rätteligen ej böra tillhöra densamma, att, derest erfarenheten skulle ådagalägga, att nödigt arbetsbiträde icke kan erhållas för det belopp, statsutskottet för ändamålet föreslagit, chefen för justitiedepartementet måste blifva nödsakad föreslå Kongl. Maj:t att till en kommande Riksdag framlägga begäran om anslagets höjande.

*Anslag
till ökad
arbetsbiträde
åt justitie-
kanslers-
embetet.*

Friherre Gripenstedt: Då herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet icke framställt något yrkande, kunde det synas onödigt att här yttra sig; men då han stälde i utsigt till nästa år en ny proposition om ökad anslag till justitiekanslersexpeditionen, ber jag att få säga, att vi inom utskottet pröfvat denna fråga ganska noga och kommit till det resultat, att den här föreslagna ökningen med 3,500 kronor bör vara mera än tillräcklig. Den förre justitiekansleren lemnade år 1891 eller 1892 ett utlåtande med anledning af den ifrågasatta rättsreformen; och han nämnde der intet om, att ökad anslag till arbetskrafter skulle erfordras, utan sade tvärtom, att det ökade arbete, som komme på justitiekansleren, icke borde på något sätt hindra honom att fullgöra sina öfriga åligganden. Af hans utlåtande vill det således synas, som om ingen ökning alls behöfde ifrågakomma; och då synes det af statsutskottet här föreslagna beloppet, 3,500 kronor, böra vara fullt tillräckligt.

Det är dessutom att märka, att justitiekansleren säger, att de e. o. hofrättstjenstemän, som kunde komma i fråga att förrätta denna tjänst, uppbure en aflöning af »intill 3,500 kronor», således *högst* detta belopp. Enligt de upplysningar, utskottet inhämtat, uppbära de emellertid i allmänhet vida lägre belopp. Äfven ur den synpunkten tror jag således det af utskottet föreslagna beloppet vara rikligt tilltaget.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 14 och 15 innevarande maj bordlagda memorial n:o 87, med förslag till åtskilliga stadganden, som böra införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

*Ifrågasatt
utsträckning
af s. h.
konsumtions-
förenings-
befogenhet i
visst fall.*

Föredrogs å nyo lagutskottets den 14 och 15 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 49, i anledning af väckt motion angående ändrad lydelse af § 1 i lagen om registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet den 28 juni 1895.

Herr Hasselrot: Jag skall tillåta mig yrka afslag å lagutskottets nu föredragna hemställan.

För min del är jag ense med utskottet derutinnan, att de så kallade kooperativa föreningarne ha en stor betydelse i såväl socialt som ekonomiskt hänseende; men jag tror det vara riktigt att hålla dessa föreningar inom den ram, som enligt nuvarande lagstiftning är för dem utstakad, och icke, på sätt utskottet ifrågasatt, vidga denna ram derhän, att de skola likställas med handelsbolag i öfrigt.

Som kammarens ledamöter hafva sig väl bekant, falla dessa föreningar under den lag, som är stiftad särskildt för registrerade föreningar för ekonomisk verksamhet. I skilnad mot vanliga handelsbolag och aktiebolag ansvarar för föreningens förbindelser vanligen endast föreningens egendom; der finnes sällan någon personlig ansvarighet, intet sammanskjutet aktiekapital, utan endast medlemmarnes insatser, hvilka stundom utgöras blott af de prestationer eller varor, som medlemmarne lemna föreningen. Men då ansvarigheten sålunda är liten och medlemmarnes antal kan vara så ringa som fem, har också ramen för dessa föreningars verksamhet inskränkts derhän, att, som lagen säger, de må afse endast att åt medlemmarne anskaffa lifsmedel eller andra förnödenheter, att afsätta alster af medlemmarnes verksamhet, att bereda bostäder åt medlemmarne eller att på annat *dermed jemförligt sätt* befrämja medlemmarnes intressen. Att då, såsom lagutskottet här gjort, ifrågasätta, att sådana föreningar skulle beträffande handel i allmänhet få samma rättigheter som handelsbolag eller aktiebolag, tror jag icke vara riktigt hvarken ur allmänhetens synpunkt eller ens, rätt sedt, i föreningarnes eget intresse. Det är ju gifvet, att det för en förening kan vara fördelaktigt, att, sedan den inköpt förnödenheter för medlemmarnes räkning och öfverskott uppstått, få till utomstående realisera detta öfverskott; men enligt mitt förmenande *hafva* de också, liksom hvarje annan, denna

rätt — de få blott icke drifva handel i öppen bod dermed. Men det är just detta, lagutskottet ifrågasätter.

Lagutskottet har, så vidt jag kan förstå, origtigt tolkat en åberopad kongl. resolution. Lagutskottet säger nemligen, att den begränsning, lagen nu gör, medför i tillämpningen afsevärda svårigheter, i det att Kongl. Maj:t skulle genom meddeladt beslut fränkämt föreningar rätt att sälja till andra personer än de, som äro medlemmar af föreningen. Nej, det har Kongl. Maj:t, enligt min mening, icke sagt och icke kunnat säga; ty likasom en förening, bildad för försäljning af medlemmarnes tillverkningar, får sälja till andra personer, får äfven en förening, bildad för inköp af varor, sälja de öfverblifna varorna till utomstående. Hvad Kongl. Maj:t sagt i den åberopade resolutionen är endast, att förening icke får *drifva handel* med andra varor än dem, som medlemmarne sjelfva tillverka.

Jag tillåter mig jemväl fästa uppmärksamheten derå, att äfven för dem, som i sak hafva samma åsigt som lagutskottet och vilja ge ifrågavarande föreningar en vidsträcktare handelsrätt, än den nu tillkommer, kan den af utskottet föreslagna formuleringen icke vara tillfredsställande, ty man begär deri för föreningarne något, som åtminstone delvis redan är dem i lag medgifvet.

Herr Sandqvist: Herr grefve och talman! Mina herrar! Jag skall icke tillåta mig att motsäga hvad utskottets ärade ordförande anført från sin formelt juridiska ståndpunkt, men denna fråga har äfven, såsom ordföranden redan anmärkt och i utskottets motivering framhållits, sin ganska betydelsefulla sociala sida; och kunde därför något göras för att hjälpa dessa konsumtionsföreningar i deras verksamhet för den arbetande klassens bästa, synes det mig, som om sådant ock borde ske. Jag kan icke finna, att det skulle behöfva medföra några svårigheter eller faror, om man skulle åt föreningarne inrymma rättigheter i den riktning, utskottet föreslagit.

Hvad beträffar tolkningen af den här åberopade kongl. resolutionen, så må det ju vara nog, att den ärade utskottsordföranden medger densamma innebära, att konsumtionsförening ej må drifva handel i öppen bod. Just deri ligger det största hindret, och detta skulle väl kunna på något sätt undanröjas. Då för öfrigt en annan fråga inom föreningslagstiftningen är föremål för Kongl. Maj:ts pröfning, synes det, som om äfven det förevarande spörsmålet borde kunna samtidigt komma under bedömande. 1899 års Riksdag afiät nemligen till Kongl. Maj:t skrifvelse med begäran, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, hvarigenom den rättsliga ställning, hvilken kunde pröfvas böra tillkomma annan förening än sådan, som hade ekonomisk verksamhet till sin uppgift, måtte lämpligen regleras. Då Kongl. Maj:t i allt fall skall taga den frågan under ompröfning, kunde den ock utsträckas till spörsmålet om konsumtionsföreningarnes rättigheter.

Utskottets ordförande förmenade, att den »kläm», vid hvilken

*Ifrågasatt
utsträckning
af s. k.
konsumtions-
förenings-
befogenhet i
viss fall.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
utsträckning
af s. k.
konsumtions-
förenings-
befogenhet i
visst fall.
(Forts.)*

utskottet stannat, ej vore lyckligt vald. Derom kan man dock ha olika meningar; för min del tror jag den kunna användas och yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Herr Lithander: Herr grefve och talman! Mina herrar! Jag delar den uppfattning, som af lagutskottets ärade ordförande uttalats i hans reservation och här vidare utvecklats — att nemligen utskottet bort afstyrka bifall till motionen i fråga, när den nuvarande lagstiftningen angående ekonomiska förenings verksamhet helt visst är fullt tillfredsställande. Så kallade konsumtionsföreningar torde bäst gagna sitt ändamål, då de hålla sig inom ramen af den bestämda verksamheten. Det är nemligen två skilda saker detta, att exempelvis handhafva ett antal arbetares uppköp och försäljningar för deras husbehof och att drifva allmän handel i öppen bod. Dessa föreningar ha ju vanligen en mycket begränsad uppgift, den nemligen att förse ett antal arbetare med varor, som de kunna uttaga på för dem lämpliga tider. De kunna genom den enkla arten af sin verksamhet undvika alla stora kostnader och all risk.

Skulle förhållandena göra för dem nödvändigt eller önskligt att utvidga sig till drifvande af vanlig handel i öppen bod, då hafva de redan en form för sig anvisad, nemligen bolagsformen, och det torde vara det rigtiga, att de, innan de öfvergå till drifvande af handel, antoge denna form och ordna sig på helt annat sätt, än de behöfva såsom konsumtionsföreningar. I första fallet behöfva de icke någon betjening, utan kunna själfva besörja inköp och utminuterung sins emellan af varor. De behöfva icke hafva sina lokaler öppna dagen i ända, utan blott på vissa tider. Hela verksamheten har mycket små dimensioner och skiljer sig vidt från vanlig handel. Jag tror, att, om man skulle åt dem inrymma rättigheten att sälja åt den stora allmänheten, man skulle göra dem en bra liten tjänst, ty man skulle inveckla dem i förhållanden, som de icke skulle förstå att sköta.

Jag tror också, att om man skulle på det sättet, på så lösa grunder, utvidga handelsaffärerna, skulle man öka de stora olägenheter, som redan förefinnas inom handelsområdet. Det skulle helt visst öka den illojala konkurrens, öfver hvilken landets köpmän ofta och med full rätt beklagat sig. Det är således enligt min uppfattning intet skäl att bifalla motionärens framställning. Man har försökt, men fåfängt försökt, att få rättelse i afseende på det, som trycker på de bofaste och skattdragande detaljköpmännen — den ambulatoriska handeln. Vill man nu öka svårigheterna samt göra konsumtionsföreningarna likställda med köpmännen och handelsidkarne i visst afseende utan att på samma gång ålägga dem samma skyldigheter, tror jag man skulle åstadkomma olämpligheter, som icke äro att rekommendera. För min del har jag sträfvat att för Riksdagen göra klart, huru oeffterättligt det förhåller sig på minuthandelsområdet och att förbättringar behöfvas i den lagstiftning, som berör detsamma, men tyvärr utan framgång. Den ambulatoriska handeln har varit en kräfta

på minuthandeln, och efter det i denna kammare finnas så många af rikets landshöfdingar, skall jag passa på att uttala den önskan, att de måtte hvar i sin stad genom sina länsmän låta tillse, att den författning, som utkom år 1887 i afseende på den ambulatoriska handeln eller den s. k. gårdfarihandeln, blifver strängare tillämpad, än som för närvarande är förhållandet. Det enda län, der det, så vidt jag vet, utöfvas sträng tillsyn i berörda afseende, är Göteborgs och Bohus län, och man måste känna sig tacksam deröfver, då man vet, huru ofantligt behöfliga förbättringar här äro.

Hvad den nu föreslagna lagförändringen beträffar, är den, såsom jag nyss nämnde, alldeles öfverflödig, och får jag därför, herr grefve och talman, värdsamt yrka afslag å lagutskottets betänkande.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med derunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på afslag derå; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 14 och 15 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 50, i anledning af väckt motion angående ändrade bestämmelser i fråga om rösträtt vid prestval, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Hans excellens friherre von Essen erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr grefve och talman, mina herrar! Det är alldeles naturligt, att, då så viktiga frågor förekommit under de senast förflutna dagarne, desamma helt och hållet lagt beslag på den allmänna uppmärksamheten inom Riksdagen. Det är således att frukta, att den fråga på listan, som nu skulle föredragas, icke intager det rum i kammarens intresse, som den eljest skulle hafva. Jag vill med andra ord säga, att många af kammarens ledamöter kanske icke haft tillfälle att sätta sig in i den synnerligen viktiga fråga, som nu skulle komma att föredragas, nemligen lagutskottets utlåtande n:o 48 i anledning af väckta motioner angående lagstiftningsåtgärder för vidmagthållande af jordbruksnäringen inom skogsbygderna i Norrland och Dalarne, nemligen herr Lindhagens motion. Det skulle vara illa, om en så viktig fråga som denna skulle behandlas på sådant sätt, att flertalet af kammarens ledamöter icke hunnit sätta sig in i frågan, utan blott skulle låta sig ledas af det lilla fåtal af ledamöterna, hvilka möjligen hafva en särskild åsigt, som icke skulle blifva kammarens, derest den hunnit noga genomgå betänkandet. Då jag nyss af Andra Kammarens talman inhemtat, att han har för afsigt

Ifrågasatt utsträckning af s. k. konsumtionsförenings befogenhet i visst fall.
(Forts.)

Angående tid för behandling af lagutskottets utlåtande om jordbruket i Norrland m. m.

Angående
tid för
behandling af
lagutskottets
utlåtande om
jordbruket i
Norrländ
m. m.
(Forts.)

att, såvidt icke kammaren motsätter sig detsamma, uppskjuta frågans behandling till onsdagen, tillåter jag mig, herr grefve och talman, göra den framställningen, att äfven i Första Kammaren denna fråga måtte förekomma nästkommande onsdag, först på listan, och jag anhåller, att herr talmannen behagade framställa proposition på detta mitt yrkande.

Herr Hasselrot: Jag har en annan uppfattning i denna fråga än den siste, mycket ärade talaren. Betänkandet i fråga har legat på kammarens bord relativt länge, och Första Kammaren läser ej ha saknat tid att sätta sig in i detta ärende. Jag har en särskild anledning att tro, att så är förhållandet, enär rörande denna fråga af ett rätt stort antal af kammarens ledamöter i går hållits enskild öfverläggning; och att den icke kommer att mindre grundligt behandlas, om den kommer före i dag, derom kan man vara fullt förvissad. Jag tror sålunda, att det både för frågans egen skull och för kammarens fleste ledamöter skulle vara lämpligt, om man nu behandlade den. Jag tillåter mig alltså på dessa grunder motsätta mig det förslag om uppskof, som den föregående ärade talaren framställt.

Herr Säve: På de skäl, som hans excellens friherre von Essen nyss anfört, anhåller jag att få yrka på, att ärendets behandling uppskjutes till en annan dag.

Herr Unger: Då frågor, så vidt ske kan, böra samtidigt handläggas i båda kamrarna, och det icke finnes något skäl till följd af vår arbetsordning eller eljest att nu afvika från det, och då kammaren icke ligger efter med arbetet, och vi dessutom fått veta, att Andra kammaren icke skall taga frågan före förrän om onsdag, hemställer jag om bifall till den af friherre von Essen gjorda framställningen, att ärendet måtte uppskjutas till onsdagen och då sättas främst på föredragningslistan. Derpå kan frågans behandling icke annat än vinna.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talmannen yttrade, att beträffande behandlingen af lagutskottets utlåtande n:o 48 yrkats, dels att densamma skulle uppskjutas till kammarens sammanträde nästa onsdag, dels ock att kammaren måtte besluta att nu företaga ärendet till behandling.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner jemlikt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på uppskof med ärendets behandling vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att behandlingen af lagutskottets utlåtande n:o 48 skall uppskjutas till kammarens sammanträde nästa onsdag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, besluter kammaren att nu företaga ärendet till behandling.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda;

Ja — 43;

Nej — 65.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande lagutskottets den 14 och 15 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 48, i anledning af väckta motioner angående lagstiftningsåtgärder för vidtmagthållande af jordbruksnäringen inom skogsbygderna i Norrland och Dalarne.

Om lagstiftningsåtgärder för vidmagthållande af jordbruksnäringen i Norrland och Dalarne.

Punkten 1.

Herr Asker: Herr grefve och talman! Mina herrar! När man med allvarligt begrundande genomläser herr Lindhagens föreliggande motion, frågar man sig helt naturligt: är den dystra taffla, som motionären här upprullar, med verkliga förhållandena öfverensstämmande? Och än mer: är motionären med förhållandena i Norrland och Dalarne fullt förtrogen? Jag vill visst icke förneka, att i denna motion finnas många sanningar, men jag vågar påstå, att icke allt i motionen är sant. Jag ber att i detta fall få åberopa endast ett exempel. Motionären säger på sid. 17: »Den lagstiftning, som ifrågasättes, är endast ett medel för att bryta våldet och återinföra lagliga förhållanden.» Mot ett sådant uttryck måste jag på det bestämdaste protestera, ty våldet har lika litet haft något fotfäste i Norrland och Dalarne som i öfriga delar af vårt fria land, och förhållandena äro der lika lagligt ordnade som någonsin i mellersta och södra Sverige.

Motionären har gjort denna fråga till en rättslig fråga i stället för till, hvad den verkligen är, en social. Han försöker nemligen bevisa, att, då kronan afhände sig skogsmarker i Norrland till jordgarne, under vilkor att odling der bedrefves och underhölles, staten

*Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)*

skulle ega berättigande att, derest vilkoret åsidosattes, när som helst förändra vilkoren för donationen eller återtaga densamma. Men han förbiser härvid, att, då vid eganderättens öfverlåtande ingen påföljd var stadgad för vilkorets åsidosättande, reduktionstanken icke kan förverkligas af det enkla skäl, att åtgärder i dylikt syfte skulle komma att förnärma såväl egares som inteckningsinnehafvares rätt.

Motionen har emellertid ett synnerligen vackert syfte, jordbrukets befrämjande i Norrländ och Dalarne. Ingen kan lifvigare än jag önska, att jordbruket der måtte vinna uppmuntran och förkofran; jag är med om, att allt, hvad som kan göras, också bör göras för jordbrukets sunda och naturliga utveckling, men jag betviflar, att det sätt, motionären tänkt sig för målets vinnande, är det rätta. Hvad han enligt min uppfattning först bort visa är, huruvida jordbruket i Norrländ och Dalarne gått tillbaka eller stått stilla under senaste årtionden. Han hade vid en undersökning härom kommit till ett motsatt resultat, än det han anför, och jag ber att till bevis härför få åberopa statistiska centralbyråns sammandrag af hushållnings-sällskapens årsberättelser för åren 1870—1898, hvaraf framgår, att uppodlingen i Norrländ och Dalarne är relativt större än i mellersta och södra Sverige, att det mindre jordbruket har gått framåt och att utsädesmängden ökats i större proportion norrut än söderut.

Vesterbottens län hör ingalunda till dem, som försummat sitt jordbruk; men då man talar om jordbruk i dessa nordliga trakter, måste man noga skilja på kustlandet och det inre landet eller skogsbygden. Att jordbruket bär sig väl i kustlandet, känner en och hvar, men då man, såsom motionären tyckes hafva för afsigt, vill framtinga jordbruk i den norrländska skogsbygden, måste man söka förskaffa sig tillförlitlig utredning om, huruvida jordbruk der kan komma att bära sig, innan man lockar inbyggare i andra delar af landet att söka sin utkomst genom att bryta bygd i Norrländ. Hvad man efter mitt förmenande i allt fall icke kan, det är att medelst några penndrag i lagstiftningsväg omdana ett skogsproducerande land till ett jordbrukande.

Jag vill till bevis härför i korta drag redogöra för, huru en kolonisationsplan i Vesterbottens län utfallit. Sedan Kongl. Maj:t efter Riksdagens hörande år 1894 bemyndigat Konungens befallningshafvande i Vesterbottens län att låta uppgöra afdiknings- och odlingsplaner jemte kostnadsförslag i och för kolonisationsåtgärder på lämpliga ställen i länet, inkom landtbruksingeniören i länet 1897 med förslag i sådant syfte. Sedan vederbörande myndigheter deröfver yttrat sig, förklarade Kongl. Maj:t den 17 juni 1898, att planen skulle omarbetas, men att förslaget i afseende å 3 särskilda kronoparker skulle läggas till grund för vidare åtgärder, och att vid planens omarbetande borde uppgifvas, hvilka myrmarker, som ansågos med fördel kunna odlas. Nytt förslag blef således upprättadt, och mossprof undersöktes, hvarefter domänstyrelsen med anledning af verkställda analyser yttrade »att, då myrar af dylik beskaffenhet ej med

fördel kunde odlas äfven under mycket gynsammare klimatiska förhållanden, styrelsen ansåge dem olämpliga till kolonisation.» Här- efter anbefaldes landtbruksstyrelsen att yttra sig i frågan. Noggranna undersökningar anställes på platsen, hvarjemte en mängd mossprof undersöktes, hvarefter föreståndaren för mosskulturforeningens försöks- anstalt afgaf utlåtande af innehåll, »att såväl de kemiska som de mikroskopiskt-botaniska undersökningarna visat, att mossjordsprofven vore tagna från mycket dåliga mossar, att föreståndaren på det högsta afrådade från att öfverlemna dem åt kolonister såsom odlingsmark, enär kolonisterna i sådant fall omöjligen skulle kunna å desamma finna sin bergning och mosskolonisationen sålunda från början miss- lyckas, samt att, om än ibland mossprofven funnes ett och annat af bättre beskaffenhet, detta icke kunde förändra totalomdömet.»

*Om lag-
stiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)*

Med åberopande häraf anförde landtbruksstyrelsen för sin del »att mossarne väl syntes förtjena att afdikas för att användas till skogsmark, men icke till åker. Dessutom vore det i hvarje fall vanskligt, synnerligast i dessa nordliga trakter, att grunda jordbruk uteslutande på den alltid ganska frostländiga mossjorden. Kalkberg funnes ej i närheten, hvarifrån kalk till påförande kunde fås till billigt pris. Påförande af sand eller lera vore äfven svårt, enär den omgifvande fastmarken nästan öfverallt vore berg och stenbunden. Någon fastmark, lämplig till odling, funnes ej heller invid mossarna.» På grund af denna nya utredning hemställde landtbruksstyrelsen, att förslaget icke måtte till vidare åtgärd föranleda, och Kongl. Maj:t har sedermera låtit hela planen förfalla.

Häraf framgår enligt min mening, huru nödvändigt det är att verkställa de noggrannaste undersökningar, innan man försöker sig på en kolonisation i Norrländ. Första vilkoret för att, i stort sedt, bryta bygd i Norrländ är enligt min tro att skaffa det stora territoriet så goda kommunikationer som möjligt samt att i samband dermed söka upprätta afdiknings- och odlingsplaner för platser, der man verkligen har utsigt att vinna något dermed.

Hvad härefter vidkommer motionärens lagförslag, så kan jag icke tänka mig ett förbud för aktiebolag att köpa fast egendom, med mindre aktiebolagsprincipen utstrykes i den svenska lagen. Så länge åter rätten att bilda aktiebolag finnes, kan jag icke finna det med rättvisa förenadt, att kapitalet skulle ega sämre rätt i ett aktiebolags hand än i enskildes. Och det hjälper icke att såsom motionären säga, att fast egendom icke får lemnas i »död hand.» Ty det kan bevisas, att det finnes aktiebolag, som sköta sin jord lika bra eller bättre än många enskilde. Hvad åter beträffar förslaget derom, att icke ens enskild person, som idkade trävarurörelse, skulle utan Kongl. Maj:ts tillstånd förvärfa fast egendom, så innebär detta ett band, som hindrar det fria egoutbytet, hvilket *måste* finnas i hvarje fritt land.

Frågan, huruvida egostyckningslagen bör suspenderas eller upp- häfvas, synes mig allt för svårlöst, för att kunna utan allsidig ut- redning besvaras. Jag har till mig fått öfverlemnade handlingar,

*Om lag-
stiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)*

som visa, att i 149 egostyckningsfrågor husbehofsskog afsatts för egare af inegor i tillräcklig myckenhet, men detta oakadt är jag tveksam, huruvida icke det bästa skydd, man skulle kunna bereda jordegare, vore att åstadkomma på servitutsrättens väg, så vida nemligen det låter sig förenas med möjlighet att derigenom redan be fintlig eller blifvande skogsodling icke skadas.

Beträffande skyldigheten att vid afvittringar afsätta skogsmark till allmänningar, anser jag förslaget härom synnerligen välbetänkt, men detta förslag är ingalunda nytt. Skogskomitéen har redan gifvit uppslag till dylika åtgärder, och att denna fråga af vederbörande icke varit förbisedd under senare år, inses bäst deraf, att Kongl. Maj:t på framställning af Konungens befallningshafvande i Vesterbottens län helt nyligen förordnat, att vid nu pågående afvittringar i Stensele och Sorsele socknar samt Tärna kapellförsamling skall afsättas i Stensele $\frac{1}{2}$, i Sorsele $\frac{1}{2}$ och i Tärna $\frac{1}{3}$ af skogsanslaget till byar, hemman och lägenheter.

Reducerar man nu motionärens vidtgående reduktionsplaner till hvad som i dessa hänseenden bör från Riksdagens sida åtgöras, tvekar jag för min del icke att yrka bifall till lagutskottets föreliggande förslag till skrifvelse i ämnet. Lägges nemligen frågan i regeringens hand, och kommer den, såsom jag antager, sedermera att komitébehandlas eller på annat sätt utredas af praktiske och insigtsfulle män, hvilka äro med Norrlands och Dalarnes förhållanden fullt förtrogne, är jag förvissad om, att ur en sådan utredning skall komma att framgå förslag till åtgärder eller stadganden, hvilka kunna tillämpas och komma att blifva till gagn för de landsdelar, hvarom nu är fråga, särskildt hvad angår jordbrukets naturliga och rättmätiga utveckling.

Med stöd af hvad jag sålunda anfört får jag, herr greffe och talman, vördsamt yrka bifall till lagutskottets hemställan i den nu föredragna punkten.

Herr Sandqvist uppläste ett skriftligt anförande, så lydande: Det är redan af den föregående talaren anmärkt, att Norrländ är ett ofantligt stort område. Det är $\frac{2}{3}$ af Sverige; och inom detta område äro förhållandena sins emellan fullt så olikartade, som de äro det i sydliga Sverige. Man bör således akta sig för att bedöma Norrländ i sin helhet från, om jag så får säga, en lokal horisont. Jordbruket t. ex. företer der lika stora skiljaktigheter i afseende å extensitet och intensitet som i södra och mellersta Sverige. De stora jordbruksbygderna finnas hufvudsakligen i Gestrkland och Helsingland och för öfrigt utesluta hela kusten uppåt. Men då det talas om »jordbruket i Norrländ», får man icke uteslutande fästa sig vid de större jordbruksdistrikten. Åkerbruksbygder finnas ock i icke obetydlig utsträckning äfven i de egentliga skogsorterna. Mig synes man i alla fall kunna vara öfvertygad derom, att jordbruket för Norrländ har så stor betydelse, att det väl förtjenar det understöd,

det ju ock af statsmagterna erhåller, och fullt ut försvarar sin plats vid sidan om skogshushållningen.

Den odlade jorden i Dalarne och Norrland utgjorde enligt Sveriges officiella statistik 1898 425,620 hektar och hade sedan 1889 ökat med 10 proc. Naturlig äng dessutom 603,143 hektar. Skogens ytvidd derstädes upptogs 1895 enligt skogskomiténs tabeller till 19,601,916 hektar, deraf enskildes skogar 14,517,767 hektar.

Känt är, att ännu långt in i 1800-talet den ojemförligt största delen af dessa ofantliga skogsvidder för sina egare icke hade annat värde än det bete, som kunde för hemmansegarens kreatur å dem erhållas. Själfva skogen var till alls ingen nytta. Den betraktades som ett ogräs, som endast minskade betet, och som man därför gjorde sitt bästa att med eldens tillhjälp hålla tillbaka så mycket som möjligt. Flottleder och basvägar voro ännu icke uppfunna. I betraktande af de då för tiden stora och ofta oberäkneliga kostnaderna för att få fram timret ur skogen och, som sagdt, skogens dåvarande värdelöshet för den ursprunglige egaren, må man nu icke förvåna sig, att de första köparne fingo skogen för ett pris, som nu för tiden förefaller oskäligt lågt. De första köparne hade nog icke heller genast så klart för sig, hvilka rikedomar de förvärfvade.

I mån som trävarurörelsen utvecklade sig, steg också hemmansegarnes insigt om skogens värde, och det torde få antagas, att hemmansegarna i regeln fått mycket väl betaldt för hvad de sålt till bolagen, äfven om åtskilligt stannat hos mellanhänderna. Mycket af dessa oförmodadt erhållna skogspengar har bortslöstats på lyx och oförstånd, men bankernas depositionsräkningar visa bäst, att största delen finnes kvar i orterna.

Efter att till en början hafva varit planerade för afveckling under jemförelsevis kortare tider, blefvo trävaruaffärerna snart byggda för framtiden, ännu till det mesta på 50-åriga afverkningskontrakt. Och det torde hufvudsakligen vara 1889 års lagändring, hvarigenom tiden för skogsafverkningsaftalsbestånd nedsattes till 20 år, som först satte fart i skogsbolagens inköp af grundrätter, men äfven den ohejdade konkurrensen inom trävaruindustrien, som alltjemt hotade att minska tillfällena att erhålla så kalladt köptimmer. Nu gäller sedan några år, åtminstone i vissa trakter af Norrland, för bolagen den regeln, *att all mark, som kan åtkommas, skall inköpas.*

Äfven om det villigt må erkännas, att endast genom trävarurörelsens uppkomst och utveckling Norrland kunnat få det uppsving, som det onekligen vunnit under sista tredjedelen af 1800-talet, och att trävarurörelsen således har fullt berättigade anspråk på tacksamhet i detta hänseende, så kan det å andra sidan icke fördöljas, att erfarenheten från många trakter inom Norrland allt för tydligt häntyder på sociala vådor af betänklig art, i det den själfegande jordbruksbefolkningen i allt för stor proportion öfvergår till osjälfständiga bolags-tjenare eller landbönder — och landets hittills fortgående uppodling hämmas.

*Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

*Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

Der och hvar i orterna började snart uppmärksamheten fästas på dessa vådor. 1893 den 23 september skriver Vesterbottens läns landsting ibland annat till Kongl. Maj:t: »Det är icke tänkbart, att dessa aktiebolag, hvilka uppenbarligen för skogens skull köpt hemmanen och af skogen måste vilja taga den högsta afkastning, kunna hafva något synnerligt intresse af att vårda sig om jordbruket och boskapsskötseln å hemmanen. För dem måste, det ligger i sakens natur, dessa näringar, huru viktiga de än äro, blifva en bisak. Det är ock icke tänkbart, att de råmaterial för sina sågverk sökande aktiebolagen ens vilja tillåta några uppodlingar i skogsmarken. Skogsfångst är och måste för dem vara hufvudsak. Den gifna följden häraf måste blifva, att odlingen och folkökningen inom dessa orter måste afstanna, utan att någon förhoppning om andra förhållanden, åtminstone icke under närmaste tiotalen, ja, hundratalen af år, må kunna uppstå. Om än allt menskligt är underkastadt förändring, ja, tillintetgörrelse, så är dock oemotsägligt, att aktiebolags lifskraft sträcker sig vida utöfver individens och således, då deras verksamhet är sådan, som här ofvan omförmäles, verkar i hög grad hämmande å odlingens framgång.

Det är vidare icke tänkbart, att dessa aktiebolag, hvilkas styreiser, utan undantag, äro bosatta å orter vidt skilda från dem, der de förvärfvat sig fastigheter uti mycket stor utsträckning, kunna vara så intresserade af dessa orters utveckling uti ekonomiskt och kulturhänseende som ortens egen befolkning. På aktiebolagens hemman inträda i stället för den förutvarande sjelfgande befolkningen landbönder, hvilka i allmänhet äro synnerligen beroende af aktiebolagen.

— — — — —

Faran att inom kort Vesterbottens läns lappmarker skola sakna en sjelfständig, sjelfgande jordbrukande befolkning är, efter landstingets förmenande, så stor, att landstinget ansett såsom en oefftergiflig pligt att, innan all utsigt till räddning är slut, fästa Eders Kongl. Maj:ts nådiga uppmärksamhet å den stora utsträckning aktiebolags förvärf till fast egendom redan tagit samt utbeder sig — då landstinget saknar både befogenhet och förmåga att föreslå några botemedel mot den öfverhängande faran — Eders Kongl. Maj:ts nådiga, kraftiga och skyndsamma ingripande.»

Hushållningssällskapens ombud — i anledning af vid dess möte väckt motion, att ombuden måtte i underdänig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t efter vederbörandes hörande och deraf uppkommen utredning ville till Riksdagen framlägga förslag, afsedda att begränsa möjligheten för bolag eller enskilde att underlägga sig jordbruksfastigheter till hvilken utsträckning som helst — yttrade i underdänig skrifvelse den ²³/₁₂ 1893: »Vid företagen pröfning af motionen hafva ombuden funnit den deri behandlade sak vara af så stor vikt och betydelse, att icke nog uppmärksamhet kan egnas åt densamma.

Stora trakter af Norrland och Dalarne innehafvas redan nu af jemförelsevis ett fåtal trävarufirmor och bolag; och sådan utveck-

lingen tett sig, synes den gifva vid handen, att bildandet af stora jorddomäner för skogsbruk under enskilda händer syftar åt att tilltaga än att minskas och upphöra.

Nästan alla sakkunnige äro ense om, att skogens sammanförande till stora komplex, som besittas med full eganderätt af kapitalstarka bolag, är förmånlig för skogens rätta vård och skötsel.

Lika fördelaktig som egosammanslagningen kan vara för skogen, lika förderflig är den emellertid för jordbruket uti ifrågavarande trakter.

De förut varande egarne till mindre jordbruk blifva i flesta fall bolagens brukare. Den afgäld, de skola erlägga för sina jordlotter, måste de förskaffa sig genom arbete i bolagens skogar, deras jordbruk åsidosättas och försämras, och de nedsjunka från frie jordegare till bolagens daglönare.»

Ombuden hemstälde därför, att Kongl. Maj:t täcktes låta anskaffa uppgift på den jordbruksfastighet, som af bolag egdes i de delar af vårt land, der skogsafverkning i mer betydande utsträckning förekommer, äfvensom uppgifter, utvisande tillväxten af denna bolagsegendom och den sjelfegande jordbruksklassens deraf orsakade förminskning i samma trakter, samt derefter vidtaga de åtgärder, som för ett sjelfständigt jordbruks betryggande af utredningen kunde för- anledas.

Den 11 maj 1894 beslöt Riksdagen en skrifvelse till Kongl. Maj:t.

»Af dessa berättelser (som förut i skrifvelsen omförmälts) framgår tydligt», säger Riksdagen häri, »att bolags förvärf af jordbruksfastigheter i stor omfattning egt och fortfarande eger rum, åtminstone i Kopparbergs län och de norrländska länen. Härvid skulle visserligen kunna invändas, att dylikt förvärf icke vore af synnerlig betydelse, då taxeringsvärdet å samtliga i dessa provinser belägna, bolag tillhöriga jordbruksegendomar år 1890 uppgick allenast till 19 procent af hela jordbrukstaxeringsvärdet i Gestrikland och 14 procent i de öfriga landskapen, men å andra sidan torde böra erinras om det förhållande, att de hemman, som i nämnda orter öfvergått i bolags ego, i sjelfva verket icke ligga spridda öfver hela länen, utan äro belägna hufvudsakligast, för att icke säga uteslutande, inom dessas skogstrakter, hvadan det i viss mån blir vilseledande att jemföra taxeringsvärdet å dessa hemman med taxeringsvärdet å lärens samtliga jordbruksfastigheter. En riktigare uppfattning om jordegendomens fördelning i dessa trakter torde erhållas genom en jemförelse mellan det sammanlagda taxeringsvärdet och mantalet å alla inom nämnda trakter belägna hemman, å ena sidan, samt, å andra sidan, enahanda värde och skattetal för de af bolagen innehafda jordbruksfastigheter.

En dylik jemförelse läser komma att visa ett långt mera oroande resultat med hänsyn till den sjelfegande jordbrukareklassens aftagande och tillväxten af arrendatorer eller bolagsunderlydande med ännu osäkrare ställning; och i händelse detta skulle vid en statistisk utred-

*Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)*

Om lag-
stiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)

ning befinnas vara det verkliga förhållandet, torde såsom en dess innebörd böra framhållas, förutom de faror i socialt och politiskt hänseende, hvarom ofvan nämnts, jemväl, att ganska stora delar af de norrländska skogsbygderna, ehuru försedda med många tillfällen till odling och ett åtminstone någorlunda lönande jordbruk, genom denna fastigheternas fördelning allt framgent torde förblifva ouppodlade och föga befolkade.

Enär förevarande fråga är af största betydelse, ej blott för de norra länen och särskildt för deras skogstrakter, utan ock för hela vårt fädernesland, anser Riksdagen fullgiltiga skäl tala för åstadkommande af en utredning i det syfte, att Eders Kongl. Maj:t må blifva i tillfälle att föreslå de åtgärder, som för bibehållande af en sjelfegande jordbrukarebefolkning uti ifrågavarande trakter kunna anses af förhållandena påkallade. — — — — —

Riksdagen anhåller därför, det Eders Kongl. Maj:t ville låta infordra och för Riksdagen framlägga uppgift på den jordbruksfastighet, som af bolag eges i de delar af vårt land, der skogsafverkning i mer betydande utsträckning förekommer, äfvensom statistiska uppgifter, utvisande tillväxten af denna bolagsegendom och den sjelfegande jordbrukareklassens deraf orsakade förminskning; samt att Eders Kongl. Maj:t ville, för så vidt de inhemtade upplysningarna sådant föranleda, för Riksdagen föreslå de åtgärder, som för bibehållande af en sjelfegande jordbrukarebefolkning i samma trakter kunna anses vara af förhållandena påkallade.»

Med föranledande af denna skrifvelse företogs undersökning och infordrades yttranden, på grund hvaraf genom statistiska centralbyrån i januari 1898 afgafs en »redogörelse för bolags förvärf af jordegendom i Dalarne och Norrland». I korthet visar denna redogörelse, att af Dalarnes och Norrlands 259 socknar funnos 1885 4 socknar, i hvilka bolagen lagt under sig *mera än hälften* af mantalet, men år 1895 20 socknar, i hvilka samma förhållande egde rum, eller, om såsom tillbörligt är, samtliga sågverks- och bruksegare medräknas, 29 socknar. Dessa 29 socknar stå uppräknade på 45:e sidan af den statistiska berättelsen, och det torde ej vara nödvändigt att här återupprepa dem. Slutresultaten af räkningen var, att skogsbolagen och bruksegarne 1895 egde

mer än 50 % af mantalet i	29 socknar
från 25—50 % » » »	57 »
» 5—25 % » » »	104 »
mindre än 5 % » » »	54 »

Helt och hållet fria från bolag och dylika såsom jordegare inom socknen voro 15 socknar.

»Sammanfattas nu», säger statistiska centralbyrån till slut, »de hufvudsakliga resultaten af den gjorda undersökningen om bolags förvärf af jordegendom under tioårsperioden 1886—1895 inom hela Dalarne och Norrland, och om dervid under bolag sammanföras ej allenast sågverksaktiebolag, utan äfven andra sågverksegare äfvensom

bruksegare, »som till stor del också drifva skogsrörelse i vidsträckt omfång», samt om tillika de öfriga jordegarna anses vara sjelfegande jordbrukare, så har det nu visat sig bland annat,

att antalet af såväl bolag som sjelfegande under perioden förökats;

att mantalssumman för bolagen samtidigt ökats, men för de sjelfegande minskats;

att vid periodens slut bolagen egde ungefär en femtedel och de sjelfegande fyra femtedelar af hela området, vare sig man räknar efter mantal eller efter taxeringsvärde;

Om lagstiftningsåtgärder för vidmagthållande af jordbruksnäringsen i Norrland och Dalarne.
(Forts.)

hvarjemte torde få antagas såsom sannolikt, att den sålunda funna utvecklingens gång icke afstannat med periodens slut, utan sedermera dels hittills fortgått och dels hädanefter kommer att fortfa-
fara, om ej i samma proportion, dock i större eller mindre mån, så länge nuvarande trävarukonjunkturen och lagstiftning ega bestånd.

Sådan var ställningen vid 1895 års slut. Med kännedom om den åtminstone i vissa orter hos bolagen ledande grundsatsen att köpa hvarje med skogsmark någorlunda försedt hemman, som kan öfverkommas, och då just framkomsten af herr Lindhagens motion uppenbarligen skall hafva ytterligare sporrat bolagens ifver att fullfölja sina afsigter och väl äfven stämt enskilda hemmansegare till ännu större benägenhet att mottaga bolagens frikostiga anbud, innan det ju alltid möjliga förbudet mot bolagsköpen skall för längre eller kortare tid afklippa vidare kommers, så kan man vara alldeles förvissad derom, att nu, år 1901, bolagsförvärfven representeras af helt andra och vida högre siffror än år 1895. Ett synnerligen kraftigt vittnesbörd om att bolagsköpen efter 1895 med fart fortgått och framgent skola fortgå, så länge något står att köpa, vill jag och finna uti de massor af opinionsyttringar, som motionen framkallat från alla delar af Norrland, hvad värde i öfriga afseenden än må tilläggas dessa uttalanden. Lagutskottets beräkning visar, att, medan taxeringsvärdet å bolagens fastigheter 1885 utgjorde i rundt tal 18 millioner, hade detsamma 1895 stigit till 47 millioner och 1900 till 63 millioner, angifvande inköpen under åren 1885—1895 till omkring 2,6 millioner årligen och inköpen under tiden 1895—1900 till omkring 3,2 millioner om året.

Följderna för riket af detta bolagens ohejdade förvärfvande af jordegdom äro med bjerta färger framhållna uti de aktstycken, som jag redan citerat. I hufvudsakligen samma rigtning, med mera eller mindre skarp betoning, gå de yttranden, som afgifvits i anledning af den af Kongl. Maj:t föranstaltade undersökningen och skogskomiténs arbete, såväl som af lagutskottets motivering till föreliggande betänkandet. Jag hänvisar särskildt till hvad utskottet säger å sid. 47 och följande. Utskottet slutar med dessa ord: »Faran för en utveckling i ofvan angifven rigtning förefinnes i allt fall städse och torde vara af den art, att den icke får lemnas obeaktad af de lagstiftande

Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)

myndigheterna. Derpå fortsätter utskottet: »Då det alltså icke låter sig förneka, att missförhållanden föreligga, vänder sig tanken helt naturligt till att söka efter botemedel mot desamma.»

Frågar man sig nu, huru det kunnat inträffa, att skogsbolagen fått en sådan öfvermagt, eller med andra ord, att den jordbrukande klassen visat en så förvånande ringa motståndskraft, så torde man böra svara, att detta beror antagligen i främsta rummet på de af lagstiftningen under 1800-talet skapade förhållanden.

Vid afvittringarna i nedre Norrländ under 1820—60-talen tilldelades hemmanen med oinskränkt eganderätt ofantliga vidder, som egarne icke kunde begagna och som de stundom till och med visade obenägenhet att mottaga. Mantal med ända till 24,000 tunnlands områden höra i Herjeådalen, Vestra Helsingland och Jemtland visst icke till sällsyntheterna. I Frostviken i Jemtland skola till och med 40,000 tunnland vara ett hemman tilldelade. Men så var ju ock den tiden grundsatsen den, att så mycket som möjligt af de då ointagna områdena skulle tilldelas hemmansegarne, och kronan behålla så litet som möjligt.

Vidare innehåller skiftesstadgan den grundsatsen, att *all skifteslagets mark skall i skiftet ingå*. I de norrländska provinserna kom denna bestämmelse att tidigt undergå modifikationer, emedan erfarenheten snart visade, att den der ej allestädes passade. Sedan hemmansegarne under medlet af 1800-talet i vissa orter af Norrländ fått inegor och nybruk samt hemskog skiftade, hade de för *sin* del intet behof af ut- och fäbodsskogarnas sonderdelning, och dessa förblefvo därför ända in i senare tider — och torde på några ställen vara det ännu — samfälligheter för byalagen. Men utan att dessa samfälligheter skiftades, kunde den der sparade skogen ej åtkommas af bolagen och andra spekulanter, hvilka ej vidare efter 1889 kunde å dem förvärfva tillräckligt långvariga afverkningsrätter. Genom det ofta på omvägar framkallade och af spekulanterna flerstädes bekostade skiftesförfarandets tillämpning äfven på dessa oländiga trakter stycades de sönder på sådant sätt, att den enskilde hemmansegaren ej lämpligen kunde behålla sina ut- och fäbodsskogskiften, utau måste göra sig af med dem; och till följd af andra othenliga föreskrifter i skiftesstadgan och öfriga medverkande omständigheter kommo hela hemmanen att göra skogen sällskap öfver till sågverksbolagen. »Det är att beklaga», säger 1896 års skogskomité sid. 91, »att vid skogskiftet ej den gamla samfälligheten i skogsmarkerna bibehållits. I sin ursprungliga form led den visserligen af många utaf en oordnad samegendoms olägenheter. — — Ännu mera måste det beklagas, att den utskiftning af skogsmarken, som sålunda kommit till stånd, flerstädes utförts på ett sätt, som strider mot skogshushållningens oafvisliga fordringar. Skogsskiftena hafva nemligen ofta utlagts i långa, smala remsor. I huru hög grad detta skall försvåra skogens bevakning och ett ändamålsenligt ordnande af betet, säger sig sjelft. Likaledes är det uppenbart, att det gör den ene skogsegaren i hög grad

beroende af det sätt, hvarpå hans grannar sköta eller vansköta sin skog.»

Så kom 1889 förbudet att sälja afverkningsrätter på femtio år. Det anses vara ådagalagdt, att härigenom en synnerligen bidragande orsak till bolagens hemmansköp framkallats. »Just bestämmelsen om skogsafverkningsrättens inskränkande till 20 år», menar Vesterbottens läns landsting 1893, »har åstadkommit något helt annat än hvad med densamma afsetts.»

*Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)*

Slutligen torde af allt, hvad man hört från alla olika håll, det få antagas såsom gifvet, att 1896 års egostyckningslag, vid hvilkens tillkomst man dock fäste så stora förhoppningar i detta afseende, mycket bidragit att beröfva den jordegande befolkningen möjligheten att behålla sitt jordbruk och fortsätta utvecklingen deraf, derigenom att *all* skog skildes från inegojorden, utan hvilken en jordbrukares existens i de norrländska bygderna knappast är möjlig. Hade i stället för eller åtminstone jemnsides med egostyckningsförfarandet någon jemkning införts i skiftesstadgans regler för skiftesläggning, respektive hemmansklyfning, så torde *denna* anledning till klagomål öfver den för jordbruket ogynsamma jordfördelningen emellan bolagen och jordbrukarne icke behöft så skarpt framträda. Skiftesstadgans § 79 säger nemligen: »Hvarje delegare skall, så i *inrösnings- som afrösningsjord*, tilläggas hvad i vidd och godhet mot hans egolott efter delningsgrund och uppskattning svarar och det med någorlunda jemn blandning af sämre och bättre mark, så att han må erhålla sin tillständiga andel af såväl åker och äng, eller dertill tjenlig och odlingsbar jord, som af skog och betesmark. Ej må delegare för andel i inrösningsjorden tilläggas afrösningsjord eller tvärtom, der ej sådant utbyte till beredande af formligt skifte finnes nödigt — — —». Härigenom var således af lagen sjelf ett bestämdt hinder lagdt i vägen för att skogsbolagen för sina andelar i hemmanen tillades skogen, och hemmansegaren för den del af hemmanet, som han ville behålla, de för honom lämpliga egorna — hvilket begge parterna dock helst önskade — i stället för att begge nödgades taga en bit af hvarje egoslag. Det uppfunna egostyckningsförfarandet blef i skogsbygderna ett palliativ, som tillfredsstälde hvarken den ene eller den andre, och följden blef, att hemmanen fortfarande vandrade till skogsbolagen.

»I hemmansegarens hand är skogen förr eller senare dömd till undergång», säger landshöfdingen i Jemtlands län i underdånig skrifvelse den 27 april 1894. Och detta är, efter hvad erfarenheten rikligen bestyrker, alldeles riktigt i hufvudsak, om ock många undantag finnas, der äfven hemmansegare sköta sin skog ekonomiskt och förståndigt. Såvidt man ensidigt fäster sig vid hushållningen med skogskapitalet, kan det därför nog vara en fördel, att skogen samlas i bolagens händer, emedan dessa vanligen väl förstå att uppskatta skogens värde för framtiden. Men saken har ock, såsom ofvan framhållits, sin numera nogsamnt insedda sociala betydelse, och den kräfver, att skogen bevaras åt jordbrukaren i behöflig omfattning.

*Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringsen i
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)*

Ingen skall kunna förneka, att sågverksrörelsens och bolagens utveckling försiggått på grund och med hjälp af gällande lagar och de af dessa skapade förhållanden och tillfällen. Bolagen och deras målsmän kunna således icke, för det de begagnat sig af dessa tillfällen till sin fördel, rimligen stämplas och behandlas såsom något slags samhällsförbrytare. Å andra sidan skulle helt visst, om också hemmans-egarne kunde återfå sina skogar, de sälja dem om igen — men antagligen dock mot vida högre betalning, behövida ej lagstiftningen passat på att sätta dem under ett nyttigt och behöfigt förmynderskap.

Att något bör göras för att återställa jernvigten emellan skogsbolagen och jordbrukarne eller för att åtminstone afhjelpa de sociala missförhållandena, som uppstått och alltjemt vidare utbreda sig genom skogsbolagens hemmansinköp, dermed lärer Riksdagen redan 1894 få anses hafva varit på det klara. Nu har ställningen emellertid utvecklats sig derhän, att handlingens tid bör vara inne. Botemedlet kan dock icke skäligen sökas i en undantagslagstiftning, hvarigenom vissa af Norrlands inbyggare förmenas den handlingsfrihet, som är hvarje svensk man i de allmänna lagarne tillförsäkrad. Skall begränsning i bolagens jordförvärf bestämmas, bör den lika drabba alla bolag i riket, ty det kan äfven annorstädes än i Norrländ och Dalarne snart nog kanske komma att visa sig, att det uppstår fara för jernvigten i samhället genom bolagens stora expansionsförmåga. Bolagen äro visserligen outhärliga häfstänger för den industriella utvecklingen. Men det *kan* hända, att det blir för mycket äfven af detta goda. Detta spörsmål, — i sammanhang med hvilket det kan vara skäl, såsom ock lagutskottet kraftigt betonat, att fästa uppmärksamheten vid det förhållandet, att utländingar såsom aktieegare i bolag kunna blifva och kanske redan äro egare till en stor del af den svenska jorden, oaktadt det finnes en lag, som förbjuder utländing att utan Konungens tillstånd förvärfva och besitta fast egendom i riket —, detta spörsmål föreligger dock icke här och kan derfor lemnas.

Det af herr Lindhagen och många med honom så ifrigt åtrådade förbudet mot skogsköp i Norrländ och Dalarne, det må blifva temporärt eller icke, skulle dessutom helst i den form, herr Lindhagen velat gifva det, vara i det närmaste illusoriskt. Bolaget får visserligen ej omedelbart förvärfva fast egendom, men en annan kan för bolagets penningar köpa i sitt namn och på 50 år utarrendera hela hemmanet till bolaget, som får sin säkerhet i in-teckningar för såväl köpesumman som arrendekontraktet. En enskild person, som icke idkar trävarurörelse i dag, får af herr Lindhagen rätt att köpa fastigheter. Men han lär icke kunna hindras att i morgon bygga en såg på sitt hemman, eller att jemte några andra sätta sin fastighet på aktier, som sedan kunna säljas till hvem som helst — äfven till ett annat bolag.

Det ifrågasatta förbudet skulle såsom träffande icke allenast bolagens, utan ock kanske i ännu högre grad de eventuella säljarnes intressen blifva förhatligt, och alla, som deraf berördes, skulle anse det som en rätt att söka kringgå detsamma. Och egenyttnan funne i

detta fall lätt nog utvägar, som väl skulle kunna framkalla förvecklingar, bönhaserier och rättgångar, men sannolikt icke medföra det åsyftade målet. Detta mål bör ju vara att söka bispringa den jordägande befolkningen gent emot de penningstarka bolagen; att åt *den samma bevara möjligheten till fortsatt själfständig utveckling*, om också inom områden, något mera begränsade än fordom. Men i detta afseende har man efter mitt förmenande ingen annan och lämpligare utväg än att vända sig direkte mot den lagstiftning, som i sitt närvarande skick bidragit att framkalla det nuvarande betänkliga tillståndet.

Med anknytning till den tankegång, som genomgår hela vår ekonomiska lagstiftning sedan äldre tider tillbaka, och som äfven ger grundtonen till alla de uttalanden, hvartill frågan om skogsbolagens jordförvärf gifvit anledning, eller att det är statens pligt att tillse, det hvar och en af landets inbyggare, som vill hafva en ledig torfva att odla, också i görligaste måtto beredes tillfälle att få den, med ett ord att landets uppodling främjas, skulle jag vilja tänka mig sådana åtgärder vidtagna, att *skogsbolagen mera effektivt tvingades att, derest de ej själfva odlade, afstå, om icke den odlade jorden, dock hvad som vore för odling tjenligt*. Visserligen kan man ju säga, att de bestämmelser, som ännu kvarstå i vår lag, afse de stora oskiftade samfälligheterna; så byggningsbalken 6 § 1 mom. att bonde skall, »der så lägenhet är och skog och utmark ej skadas, efter handen upptaga och rödja till åker och äng»; att uti oskift mark, der tillfällen till uppodlingar gifvas, den ene grannen ej må hindras af den andre att upptaga torp och nybyggen (kongl. förordningen $\frac{8}{3}$ 1770) m. fl. dylika lagbud. Men den omständigheten, att de stora odlingslägenheterna i obygderna genom laga skiftena kommit att falla inom bestämd egares rågång, bör icke få leda derhän, att de för all framtid undandragas det ändamål, hvartill staten ansett dem böra användas, hvilket med största sannolikhet dock blir händelsen, derest ej de nuvarande bestämmelserna ändras.

Då de stora bolagen, som ju inom sitt egovälde insamlat de största odlingsvidderna, sannolikt i allt fall ej skola enligt sakens natur vara allt för ovilliga att släppa dem ifrån sig, derest de ej själfva använda dem till åkerbruk, borde det kunna utfinnas någon form, hvarigenom andra beredas möjlighet att intaga dessa lägenheter med åtföljande rättigheter till skogsfång äfvensom till mulbete, hvilket ännu är af största betydelse, jag menar mulbetet i vissa orter af Norrland. Jag medger, att en fullt ändamålsenlig lagstiftning i detta afseende skulle mötas af åtskilliga svårigheter, men med den åsigt, som ju flerstädes uttalats i landshöfdingarnes och andres yttranden i anledning af 1894 års riksdagsskrifvelse, och som äfven måste antagas framgå ur denna, eller att *innehafvarne af den svenska jorden äro pligtige att underkasta sig de inskränkningar i sin disposition af denna, som det allmännas bästa anses kräfva*, tänker jag, att saken ändock ej skulle vara omöjlig.

Med lämplig ändring i 78 § skiftesstadgan, hvarigenom vid skiften och hemmansklyfningar större frihet lemnades vid marktilldelningen

Om lagstiftningsåtgärder för vidmagt-hållande af jordbruksnäringsen i Norrland och Dalarne.
(Forts.)

Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrländ
och Dalarne.
(Forts.)

vid utläggandet af de olika hemmanslotterna, skulle syftemålet säkerligen till god del vinnas på denna väg. Att, på sätt i flera motioner till denna Riksdag yrkats, ändra den nya egostyckningslagen derhän, att i densamma intoges föreskrifter om att till egostyckadt område skall läggas skog och odlingsmark, tror jag för min del ej vara lämpligt, enär derigenom begreppet egostyckning, sådant det i denna lag fastslagits, skulle förryckas och förvanskas och nya olägenheter helt säkert framkallas.

I närmaste samband med slika åtgärder för jordbrukets vidmagt-hållande står *skogslagstiftningen*. Och i betraktande af nödvändigheten att bereda möjlighet till bevarande af skog åt jordegarna genom att, på sätt skogskommittén betonat, skogssamfälligheter bibehållas och bildas, bör ju förr desto hellre skiftesstadgans ovilkorliga föreskrift om skiftesvitsord och att »all skifteslagets mark skall i skiftet ingå» ändras så, att *ut- och fäbodsskogar förklaras i regeln ej lyda under dessa bestämmelser*. Hvarförutom det kanske väl torde kunna tagas i öfvervägande, huruvida icke i skiftesstadgan borde intagas »vitsord» för den delegare, som ville yrka, att, vid ett i afseende å skogen påtagligen förfeladt laga skifte, viss skogsmark skulle åter kunna sammanläggas till en samfällighet för skifteslaget. — Att slika bestämmelser skulle åtföljas af föreskrifter, hvarigenom jordegaren väl tillförsäkrades skogens afkastning, men hindrades att, såsom hittills i allmänhet skett, föröda sin skog, hvarigenom han genast skulle råka i svårigheter af samma art som de, för hvilka han nu påkallar statens mellankomst — det säger sig sjelft.

På grund af allt hvad i denna fråga förut förekommit, och efter hvad lagutskottet i sin motivering anført, borde, synes det mig, någon tvekan icke hafva behöft hos utskottet numera förefinnas, »*huruvida det kan finnas behöfligt och lämpligt att vidtaga särskilda åtgärder.*» Hvad utskottet i första punkten af dess utlåtande nu föreslår, skiljer sig dessutom i sjelfva verket föga från hvad Riksdagen redan 1894 begärde; snarare återför det frågan i ett ännu mera sväfvande läge. Då, såsom jag sökt framhålla, ställningen är fullt klar, så att några vidare undersökningar för att konstatera de öfverklagade missförhållandena icke äro behöfliga, utan genom tidsutdräkten endast skola bidra till att ytterligare inveckla och förvärpa dem, så har jag naturligen icke kunnat i denna del instämma med utskottet, lika litet som jag dock kunnat gilla herr Lindhagens åsigt.

Alla skäl tala för att nu måtte hos Kongl. Maj:t framhållas, *att något bör omedelbarligen åtgöras*. Och får jag därför yrka, att första punkten i utskottets betänkande erhåller den lydelse, som min och herr Sörensons reservation anger.

Herr Andersson, Axel Gustaf: Då jag, ehuru från riksdagsvärnpligtens synpunkt tillhörande första åldersklassen, tillåter mig att en stund upptaga kammarens tid, är det icke därför, att jag befarar, att kammaren skall fatta något förhastadt beslut i den före-

liggande viktiga frågan; men jag har funnit motionen med dess motivering genomadad af en viss misstämning mot hela den norrländska trävaruindustrien, hvilken misstämning jag med den kannedom om förhållandena, jag under en lång följd af år varit i tillfälle att förskaffa mig, funnit åtminstone i stort sedt icke rättvis, och såsom bostatt i denna industris centrum har jag, då så många norrlandsrepresentanter anslutit sig till motionen, icke velat gifva mig sken af att dela deras uppfattning.

Det är tyvärr en sanning, att en del till sågverken hörande hemman icke skötas väl, och det är att beklaga, att ej alla hemmansägare tillhörande verksegarnes klass, bolag eller enskilde, göra hvad möjligt är för att undvika ett tadel, som drabbar den oskyldige med den skyldige. Dock tror jag, att motionären äfven i detta afseende målat något å la impressioniste. Ett flertal dylika hemman äro nog relativt taget i ganska godt stånd och, såsom den förste ärade talaren påpekade, har understundom den så kallade »döda handen» visat sig ganska lefvande. Jag känner bolag, hvilka utan arrendatorernas betungande låtit förse nästan alla sina hemman med nya tidsenliga åbyggnader, som till sina arrendatorers bekvämlighet låtit bygga militals vägar till skogsbyar, dit förut icke några farbara sådana ledt, som låtit afskrifva sina fordringar hos svagare arrendatorer för att stärka deras ställning o. s. v. Å vissa af ifrågavarande trakter äro nog också de till hemmansegareklassen hörande brukarnes hemman klen häfdade, och orsaken så i ena som andra fallet är nog, förutom jordens sämre beskaffenhet, svårigheten att erhålla tillräckliga arbetskrafter.

Motionären säger, att talet om de norrländska bolagens omvårdnad om sina skogar beror uteslutande på en gammal föreställning, alldenstund de i regeln endast *afverkas*, men han synes icke förstå, att just i sättet för denna afverkning kan ligga den bästa omvårdnad. Då under åren 1899 och 1900 utskeppades ungefär 2 millioner kubikmeter virke i form af pitprops, var det icke bolagens hemman som sköflades. När motionären säger, att skogshemmanen borde genom lag förbehållas den jordbrukande befolkningen, innan omtanke egnades åt skogsvården, ser han därför förhållandena icke i rätt ordning. De skogshemman, som nu köpas, äro oftast hemman med hufvudsakligen tillväxt skog, ehuruval köparen eller hans rättsföreträdare ofta vid ett tidigare skede förvärfvat afverkningsrätt till den gröfre skogen. Skall nu en verksegare förmenas att genom inköp skydda tillväxtskogen för sköfling, bör först ett tillräckligt skydd gifvas genom en tillfredsställande skogslag.

Motionärens yttrande, att den verksamhet, som med rätta tillkommer trävaruindustrien, är att inköpa årliga afverkningsrätter, visar äfven att han icke eger tillräcklig sakkunskap. Denna industris råvara behöfver icke vid fallande konjunkturer såsom i år föryttras, — den stiger i värde, då den qvarstår på rot, — och en sågverksegare måste därför under sådana tider, om han icke skall behöfva befara

Om lagstiftningsåtgärder för vidmagt-hållande af jordbruksnäringsningen i Norrland och Dalarne.
(Forts.)

Om lag-
stiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)

att nödgas tills vidare nedlägga sin rörelse och lemna en stor arbetare-skara utan bröd, hafva möjlighet att anlita egen skog såsom ett slags regleringsmagasin. Åtskilliga sågverksegare, hvilka försökt reda sig hufvudsakligen utan egen skog, hafva redan i år måst inställa sin verksamhet och flere komma nog tyvärr att följa efter.

Den tröstlösa kulturbild i afseende å kronans omvårdnad om det så kallade skogsarfvet, hvarom motionären talar, är väl också i sjelfva verket icke så afskräckande. Den låt vara vid vissa tillfällen väl stora frikostighet, som kronan tillförene visat vid upplåtelse af skog, som då merendels värdelös fick ruttna ned, har dock framkallat en industri, som lemnar hälften af vår export, föder hundratusenden och, väl att märka, kommit de i kronans hand qvarvarande oerhörda skogsarealerna att stiga mångdubbelt i värde; deri torde ligga någon ersättning.

Det torde icke vara rådligt att gent emot denna för vårt lands ekonomi så viktiga näringsgren rigta ett slag, hvars följder äro oberäkneliga.

Åtminstone borde väl från den föreslagna lagens bestämmelser hafva undantagits de hemman, som redan befinna sig i sågverksegares hand. Om en sådan, efter lagens möjliga antagande, på grund af obestånd eller af annan orsak nödgas på en gång afyttra ett flertal fastigheter, hvar då finna köpare, då sågverksegarne äro förhindrade att afgifva anbud? Sågverket kan icke placeras på samma hand som skogarne, och derigenom blir äfven dess värde reduceradt till en obetydlighet.

Från bankmannasynpunkt anhåller jag att särskildt kraftigt få betona den fara för krediten, som skulle följa af ett dylikt sakernas tillstånd. Bankerna skulle visserligen enligt förslaget hafva rätt att vid en sågverksegares betalningsinställelse inropa de intecknade fastigheterna, men hvar sedan finna köpare? Enligt banklagen få de icke behålla fastigheterna, men de *kunna* icke föryttra dem.

På förslagens ohållbarhet från rent rättslig synpunkt vill jag nu icke inlåta mig.

Jag tror, att motionären med sitt förslag afsett att åstadkomma något godt för Norrländ, men jag anser, att han tagit miste om medlen. Mera rättsenliga tillvägagångssätt gifvas nog att befordra motionens sociala syfte, men jag finner icke lämpligt att nu ingå på dessa frågor. Jag tror äfven, att motionen velat vara ett uttryck för ett alla områden omfattande frisinne, men det sanna frisinnets vill rättvisa åt alla.

Mot utskottets skrifvelseförslag har jag icke något att anmärka, om jag ock icke kan till alla delar instämma uti motiveringen, och jag anhåller att få yrka bifall dertill.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Det var väl bland de olyckligaste beslut, som svenska riksförsamlingen fattat, de, som efter riksdagarna 1818 och 1823 gäfvo upphof till de af Kongl. Maj:t

utfärdade afvittringsförfattningarna, genom hvilka kronan skänkte bort nästan all sin skog endast för att derigenom kunna hoppas påverka Norrlands kolonisation och att dess jord skulle odlas och bygd brytas. Så pågick det ända till omkring 1860. Sedan dess hafva visserligen vid afvittringarne afsatts utaf öfverloppsmarker ganska stora trakter till kronoparker, men ända till den dag, som i dag är, har det icke funnits någon bestämmelse om afsättande af allmänningar, utan den saken har lemnats åt socknemännen att sjelfva afgöra. Under de första årtiondena, under hvilka afvittringarna pågingo, får man säga, att det ändamål, statsmagterna satt sig före, åtminstone delvis uppnåddes, ty mycken bygd bröts, och stora trakter odlades. Men annorlunda blef förhållandet, då trävarorna stego högt i pris och skogsspekulanter började att lägga sig till med antingen afverkningsrätten eller sjelfva hemmanen. I förra fallet blef ofta följden den, att skogen kom i dåligt skick och att den köpeskilling, hemmansegaren fått för sin skog, sällan eller aldrig användes till hemmanets båtnad; i senare fallet åter inträffade, att den förut oberoende bonden nu blef arrendator.

Visserligen finnas nu de, som anse, att denna evolution icke är någon olycka. De anse, att med hänsyn till Norrlands framtid i ekonomiskt afseende vore synnerligen fördelaktigt, om det blefve deladt emellan ett antal rika bolag, som egde förmåga att väl sköta dess skogar och samtidigt hade intresse af att vårda sig om sina landbönder. Jag befarar, att de, hvilka så resonera, tänka på några få särdeles väl skötta bolag, men de tänka ej på förhållandet, sådant det öfver hufvud taget i verkligheten ter sig.

Under de senare åren har jag varit i tillfälle att resa rätt mycket i de norrländska bygderna, och jag måste bekänna, att jag mången gång dervid känt mig ganska beklämd. Då jag kom till en bondgård, såg jag oftast vid första blicken, om den tillhörde en sjelfegande bonde eller var en bolagsegendom. Den sjelfegande bondens hemman var i allmänhet, om ock mer eller mindre, väl häfdadt och skött, men så var deremot i regel icke fallet, om hemmanet tillhörde ett bolag. Vål har jag sett exempel på bolag, hvilka väl vårda sin egendom och göra allt hvad de kunna för att åt sina arrendatorer bereda en god ställning, men detta vill dock icke riktigt lyckas dem. Norrländingen duger icke till arrendator. Han saknar intresse för jorden och dess häfd, då han ej längre är egare till hemmanet. Han vill icke göra något, som uti en framtid skulle komma att lända den af honom i allmänhet af hjertat hatade jordegaren till nytta.

Det torde böra vara för alla klart, att jag, som på ort och ställe bevittnat dylika saker, icke kunnat underlåta att med intresse taga del af herr Lindhagens motion. Motionären har målat med mycket mörka färger samt föreslagit mycket radikala botemedel, men jag måste bekänna, att det var icke endast med intresse, utan äfven med ganska mycken sympati, som jag följde hans framställning. Jag var rätt nyfiken att få se, hvad lagutskottet skulle säga om motionen,

Om lagstiftningsåtgärder för vidmagt-hållande af jordbruksnäringsen i Norrland och Dalarne.
(Forts.)

Om lagstiftningsåtgärder för vidmagt hållande af jordbruksnäringsen i Norrland och Dalarne.
(Forts.)

och jag får säga, att jag kände mig ganska besviken, då jag såg de ordalag, hvaruti utskottet föreslagit en skrivelse till Kongl. Maj:t i denna fråga. Jag kände mig äfven förvånad; ty hvad utskottet föreslår stämmer icke riktigt med hvad lagutskottet yttrade 1898. Utskottet hade då före en motion af herr Emthén, hvaruti föreslås genom lagstadgadt tvång för bolag att väl häfda sina hemmans jordbruk. Lagutskottet föreslog visserligen, »att motionen icke skulle till någon Riksdagens åtgärd föranleda», men i motiveringen yttrade utskottet följande: »Väl må erkännas, att bolagens alltjemt sig ökande förvärf af jordbruksfastighet kan medföra verkliga sociala vådor, då den fria jordegareklassen derigenom i väsentlig mån förminskas, men om något häremot skall göras, torde detta böra bestå uti inskränkning af bolagens rätt att förvärfva jordbruksfastighet». Tvenne ledamöter inom denna kammare, grefve von Hallwyl och herr von Stapelmohr, hvilka ogillade denna motivering, föreslogo, att denna del af utskottets motivering skulle strykas, men de fingo mothugg af herr Rudebeck, som på den tiden var ledamot af lagutskottet, och hvilken yttrade: »Den ene af de talare, som yrkat att ur motiveringen skulle utgå en viss angifven punkt, har nu återkallat detta sitt yrkande, men då den andre talaren, som hade samma yrkande, fortfarande vidhåller detsamma, ber jag få fästa kammarens uppmärksamhet derpå, att denna punkt icke bör uteslutas. Det kan väl icke förnekas, att det ligger sanning i hvad utskottet i denna punkt framhållit, eller att bolagens allt jemt ökade förvärf af jordbruksfastigheter kan medföra verkliga sociala vådor, då den fria jordegareklassen i väsentlig grad förminskas, likasom utskottets i punktens senare del uttalade mening, att om något häremot skall göras, borde detta bestå i inskränkning af bolagens rätt att förvärfva jordbruksfastighet, men ingalunda uti ingrepp i lagligen förvärfvade rättigheter, är fullkomligt riktig. I följd häraf bör icke heller denna del af motiveringen borttagas, hvarför jag anhåller, att kammaren med gillande jemväl af motiveringen godkänner utskottets hemställan.» Herr von Stapelmohr höll på sitt förslag, men kammarens beslut blef, att de ord, jag nyss anfört, skulle kvarstå i motiveringen.

Sedan lagutskottet nu yttrat sig så 1898, synes det mig, som lagutskottets skrivelseförslag här vore skäligen matt. Utskottet begär, »att Riksdagen, med afslag å de under punkten 1 i motionen n:o 142 framlagda lagförslag, måtte, i anledning af samma motion samt motionen n:o 143 i skrivelse anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, *huruvida* det kan finnas behöfligt och lämpligt att vidtaga särskilda åtgärder» etc.

Hvilka skäl hafva då föranledt lagutskottet att ändra sin mening? I motiveringen läses härom: »Utskottet kan för sin del icke annat än finna den uppfattningen fortfarande ovederlagd, att skogens sammanförande till stora komplex, som besittas af kapitalstarka egare, är förmånligt för dess bevarande och rätta vård samt ekonomiska tillgodogörande». Ja, jag vet nog, att detta är en sats, som drifves

ganska mycket, men jag får säga, att det är en sanning med modifiering. Det har sagts förut och äfven af den siste talaren med styrka framhållits, att det är många af dessa stora bolag, som sköta sin skog utmärkt, men det finnes också andra stora bolag, som sköta den miserabelt illa. Och då ett bolag, som eger tiotusental tunnland skog i Norrland, företager sig att först hugga ned allt, som duger till timmer, och sedan allt, som duger till pappersmassa och ved, klå de skogen mer än någon bonde kan göra. Det finnes å andra sidan många bönder, som sköta sin skog mycket bra, och de klå i allmänhet icke åt sig så mycket som bolagen kunna göra.

Men jag fäster mig icke så mycket dervid. Jag erkänner, att det finnes skäl, som tala för hvad utskottet sagt. Men utskottet säger vidare: »Derest ett sådant förbud mot förvärf af jord som det af herr Lindhagen föreslagna tidigare funnits, hade sålunda säkerligen trävaruindustrien aldrig nått något större uppsving». Här beder jag att få inlägga min alldeles bestämda protest. Tro herrarne verkligen, att med de pris på trä, som rådde på 1870-talet, ingen trävaruindustri skulle hafva uppstått, i fall trävarubolagen endast fått köpa träden utan att få köpa jorden? Jo, för visso! Men det hade kanske icke gått så fort med utvecklingen; och jag tror, att både för Norrland och landet hade det varit en ofantligt stor lycka, om utvecklingen gått långsammare. Det kom på 1870-talet en sjö öfver Norrland af penningar och champagne och alla möjliga goda saker, och jag försäkrar, att Norrland lider ännu i dag af denna alltför hastiga utveckling. Och ännu en sak skall jag fästa uppmärksamheten på, och det är, att, hade denna utveckling gått långsammare, hade vi haft mera skog kvar i Norrland.

Vidare säger utskottet: »Emellertid lära meningarna vara ganska delade derom, huruvida icke äfven en sådan begränsning skulle inverka menligt på förevarande viktiga närings fortbestånd och förkofran, en möjlig påföljd, hvilken synes utskottet vara egnad att åtminstone väsentligt förringa de ekonomiska fördelarne af den reform, motionären förordat». Jag tror icke, att det är farligt med den saken. Om bolagen icke under de närmaste åren finge köpa några hemman, komme denna sågverksindustri att må ungefär lika bra; och med all säkerhet komme den att fortfara. Men jag tror, att detta skulle hafva det med sig, att de finge köpa timmer i stället för att köpa skog och att de finge betala litet mera, något, som jag ej heller tycker vore farligt.

Utskottet fortsätter sedan: »Från synpunkten af skogarnes bevarande för framtiden lærer den ifrågakända lagändringen, derest den ej åtföljes af erforderliga bestämmelser angående hushållningen med skogen, vara snarare farlig än betryggande. Äfven mot sågverksbolagen hafva rigtats anklagelser för skogssköfving, men det synes utskottet ligga i sakens natur, att det egna intresset för dem i regel skall utgöra en hemsko, som förhindrar dem att genom skogens allt för starka anlitage och försummelse att sörja för återväxt rubba den

Om lagstiftningsåtgärder för vidmagt-hållande af jordbruksnäringen i Norrland och Dalarne.
(Forts.)

*Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)*

enda säkra grundvalen för deras eget framtida bestånd. Annorlunda förhåller det sig med de skogar, som tillhöra enskilda jordegare. Sjelfva urståndsatta att täfla med sågverksbolagen i fråga om skogsdrift, måste dessa i de flesta fall för att ur sina skogar erhålla skälig vinst till bolagen upplåta afverkningsrätt å desamma». Detta resonnement förstår jag icke alls. Om bonden har qvar sin gård, kan han mycket väl sälja den årliga afkastningen af densamma till dessa bolag och föra timret till elfven. Och jag tror, att bönderna mycket väl kunna täfla med sågverksbolagen i afseende å skogsdrift, i regel åtminstone. Detta tycker jag också vara en naturlig hushållning, som det är klart, att de kunna vara i stånd till.

Då jag nu har att välja på dessa tre saker, utskottets förslag, herrar Sandqvists och Sörenssons samt herr Zetterstrands m. fl. reservationer, förstå herrarne, att jag icke kan gifva min röst för utskottets förslag.

Jag tycker bättre om herrar Sandqvists och Sörenssons reservation, men för min del ser jag inga betänkligheter vid att rösta för andra-kammar-reservanternas förslag. Detta utgör en mildring af herr Lindhagens motion, som jag tror vara riktig. Detta förslag afser att hämma de nu pågående ohejdade hemmansköpen under tre år och innebär en anhållan till Kongl. Maj:t att under denna tid taga saken i noggrann ompröfning. Med anledning deraf anhåller jag, herr vice talman, att få yrka bifall till andra-kammar-reservanternas förslag.

Friherre Sparre uppläste ett skriftligt anförande af följande lydelse: Det torde icke vara någon inom kammaren obekant, att bolagens jordförvärf inom Jemtlands län erhållit en mycket stor utsträckning. Inom de af länets socknar, der bolag ega fastigheter, utgjorde dessa fastigheter under åren 1890 och 1895 något mera än 10 respektive 15 procent af socknarnas sammanräknade mantal samt år 1900 mellan 18 och 19 procent. Betänkligast är förbållandet i Herjeådalen, der bolag ega exempelvis inom Svegs socken 56,2, Linsell 55,1, Elfros 46,2, Lillherrdal 69,5, Ytterhogdal 54,2, Hede 45,2 och Storsjö 53,8 procent af de respektive socknarnas mantal. Någon uppgift öfver arealen af bolagens fastigheter finnes ej tillgänglig, men då man vet, att skogshemmanen, bland hvilka dessa fastigheter hufvudsakligen äro att söka, hafva mycket stora arealer i förhållande till dem åsatta mantal, kan man äfven finna, att bolagens egoviddar äro mycket stora.

Några belysande exempel kunna anföras. År 1893 verkställdes inom olika delar af länet laga skiften, omfattande 13,6 mantal med en areal af 108,098 har, således i medeltal mer än 15,000 tunnland på hvarje mantal. Vid skifte i Hede församling något tidigare fick hvarje helt hemman sig tilldeladt närmare 24,000 tunnland. Inom Frostvikens socken — den nordligaste i länet — finnes en by, Ankarvattnet, som utgör blott ett mantal men med en areal af cirka 40,000

tunnland. Inom parentes kan nämnas, att byn, som egdes af 7 å 8 åbor och som för år 1900 var taxerad till 9,100 kronor, enligt mig från jägmästaren i orten meddelad uppgift, nyligen sålts till ett trävarubolag för 180,000 kronor.

Med afseende å trävarurörelsens betydelse för länets befolkning torde det tillåtas mig att uppläsa ett utdrag ur Kongl. Maj:ts befallningshafvandes i Jemtlands län skrifvelse den 30 mars 1897 till 1896 års skogskomité. I denna skrifvelse säges: »Beträffande frågan om den betydelse, trävarurörelsen inom länet haft och för närvarande har för ortens befolkning, är denna af mycket genomgripande art, i det derigenom under rörelsens utveckling från slutet af 1840-talet till närvarande tid åstadkommits en fullständig omhvälfning af befolkningens sociala och ekonomiska förhållanden. Före trävarurörelsens uppkomst var allmogen hänvisad uteslutande till åkerbruk och boskapskötsel — företrädesvis hästuppfödning — jemte den inkomst, som kunde vinnas af jagten och fisket samt genom förmedling af varuutbytet mellan Norge, å ena, och de närmaste svenska kustlandskapen å andra sidan. Penningtillgången var då ringa, men behofven voro små, bergningen jemn om ock knapp, den icke jordegande befolkningen till antalet obetydlig i jernförelse med den jordegande, och skillnaden mellan de fattiges och de välbergades vilkor ej särdeles stor.»

Sedan lemnas en redogörelse för de stora skogsköpen och huru de allt mera utvecklade sig under årens lopp. Derefter fortsättes i skrifvelsen: »Det var visserligen blott en obetydlig del af det värde, som årligen uttogs ur skogarne, som stannade inom länet i form af köpeskillingar för afverkningsrättigheter samt deras arbetsförtjenst, som funno användning vid skogsafverkningen, men denna del var dock tillräcklig för att åt befolkningen i de trakter, dit trävarurörelsen nådde, skänka en förr okänd grad af välstånd, hvars verkningar kunna spåras i en rätt kraftig utveckling på åtskilliga områden» — hufvudsakligen beträffande kommunikationsväsendet. »Det sålunda uppkomna välståndet, hvilket ej var frukten af omtanke och idogt arbete, utan af en forcerad omsättning i penningar af rika naturtillgångar, var dock icke af beskaffenhet att blifva varaktigt. Af industriella anläggningar, egnade åt tillfredsställande af befolkningens behof, förmärktes ej spår, besparingar gjordes endast undantagsvis, de höga arbetslönerna vid skogsafverkningen drogo arbetskrafterna från landtmannanäringarna, och behofven synas hafva vuxit i högre grad än den ekonomiska styrkan. För att tillfredsställa dessa behof tillgrepos på nytt skogstillgångarne i allt vidsträcktare mån. Nya aftal om skogsupplåtelser till lägre dimensioner ingingos. Då skog ej vidare fans kvar att öfverlåta, intecknades hemmanen, och på de senaste två årtiondena har sjelfva eganderätten till hemmanen i stor utsträckning öfvergått till trävarubolagen, medan de förre egarne i bästa fall kvarstannat såsom arrendatorer på sina gamla gårdar, eller utvandrat till främmande land, eller måhända oftast såsom lösa arbetare

Om lagstiftningsåtgärder för vidmagt-hållande af jordbruksnärningen i Norrland och Dalarne.
(Forts.)

*Om lag-
stiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)*

sökt sin utkomst vid det invanda skogsarbetet inom länet.» — — —
»Skulle de ekonomiska förhållandena inom länet fortfara att utveckla sig i den riktning, de i följd af trävarurörelsen sålunda tagit, innebär detta helt visst grundad anledning till allvarsamma farhågor för befolkningens framtid i såväl socialt som ekonomiskt hänseende.» — — — »Ehuru trävarurörelsen för länet medför många kända olägenheter, bland hvilka särskildt torde böra erinras om det från de flesta länsmansdistrikten öfverklagade förhållandet, att en mängd fattiga arbetare från andra håll inkomma för att söka arbetsförtjenst och ofta efter att hafva vunnit hemortsrätt för sina egna personer och sina familjer falla fattigvården till last, läser den dock i betraktande af bristen på andra förvärfskällor och då i följd af det stränga klimatet jordbruket knappast torde kunna uppdriivas derhän, att befolkningen endast derur kan finna sin utkomst, få anses för det närvarande vara för länet oundgänglig genom de tillfällen till förtjenst vid skogsarbetet, som den lemna och, om den skötes rätt, för all framtid bör kunna lemna.»

Slutligen talas i skrifvelsen om denna skogsafverkning, och påpekas det oafvisliga behovet att få en fullt effektiv skogslag, som hindrar sköfning af skogen.

Hvad som nu blifvit sagdt om Jemtlands län torde väl i hufvudsak ega tillämpning äfven på de andra norrländska länen, om hvilka nu är fråga.

De svåraste anmärkningarna mot det nu rådande systemet synas mig emellertid icke vara, att bolagen ega stora skogsarealer, utan att de jemväl äro egare af inegor, beten, slätter- och odlingsbara myrmarker, hvarigenom den sjelfegande jordbrukarens klass minskas och odlingens utbredande hämmas. Här har af en föregående talare i dag sagts, att statistikens siffror visa, att en sådan tillbakagång egentligen icke förekommer, utan att de tvärtom ådagalägga, att odlingen gått framåt. Detta kan vara en sanning, om man tager siffrorna i genomsnitt för hela länet, och beror derpå, att i de för kulturen mer gynsamma trakter, der odlingen sedan urminnes tid bedrifvits och der bolagen icke alls eller åtminstone i blott ringa utsträckning förvärfvat egendomar, har odlingen utan tvifvel gått framåt, men i de trakter åter, der bolagen hafva sina skogsegendomar, torde icke kunna bestridas, att odlingen i allmänhet gått tillbaka. Jag skall anföra ett par exempel, som belysa detta förhållande; och vill dervid till en början uppläsa några punkter ur ett för någon tid sedan till mig ankommet bref från en tillförlitlig och med förhållandena i Herjeådalen fullt förtrogen man. Herjeådalen är den provins, der bolagen hafva sina flesta fastigheter; de kunna beräknas till mellan 45 å 50 procent af den i mantal satta jorden. Den nämnde personen skrifver: »Det är allmänt känt och för mig vitsordadt af bolagens inspektorer, att bolagen öfverallt förena två å tre hemmansdelar i en brukares hand, hvilken ofta sjelf dertill är hemmansegare. Detta beror på deras intresse att så litet som möjligt anlita skogen till husbyggnad och vedbrand och undslippa betning af kreaturen, men också derpå, att hemegorna mer

och mer försämras genom behovet för arrendatorerna att föda flera hästar för timmerdrifningen och eftersätta utvecklingen af nötboskapen. Särskildt i Lillherrdals socken, der bolagen nu ega omkring 80 procent af hemmanen, praktiseras detta förfarande.» Brefskrifvaren anför ett exempel från en i Svegs socken belägen by, »bestående af sex hemmansnummer med tillsamman 33 $\frac{3}{4}$ trög skatt.» — Såsom herrarne behagade erinra sig, går det 36 trög på ett mantal. — »Der finnes nu ej flera än sex åbor, deraf blott en uteslutande bonde med 3 $\frac{1}{4}$ trög skatt. Byn ligger på andra sidan Ljusne elf midt emot Svegs så kallade kyrkstad, der det bor mycket folk, som äro hänvisade att köpa alla sina lifsförnödenheter. Oaktadt man i Sveg måste betala mjölken med 15 öre litern, är det dock icke möjligt att få köpa mjölk från ifrågavarande by, den närmaste intill Sveg, emedan kreaturstammen är så nedsatt, att der förr föddes 15 å 20 kor på ett hemman, nu med svårighet kunna framfödas 4 å 5. Det må anmärkas, att ett hemman om 5 å 6 trög är ett hemman af något mera än medelstorlek, som mycket väl låter sig klyvas i 2 å 3 delar, som föda sin man. Det kunde tyckas, att jordbruket kunde frambringa foder till de hästar, som behövas i timmerdrifningarna. Sant är, att befolkningen sjelf ej medhinner eller har tillräckligt med dragare att utföra de på grund af» — ett namngifvet — »bolags öfvergång till ett annat oerhördt påskyndade afverkningarna, men ändå borde Herjeådalsens jord kunna producera så mycket hö, att dermed kunde utfodras de flesta af de 300 å 500 extra hästar, som behövas. Så är dock ej förhållandet, utan höet räcker ej ens till deras egna djur, hvadan egarne måste köpa det, och det oaktadt att priset denna vinter t. ex. stått i 14 $\frac{1}{2}$ öre per kilo och aldrig går ner under 10 öre. Om jordbruket i allmänhet kan sägas, att det skötes dåligt, men om bolagens jordbruk kan ej gifvas mildare omdöme, än att det är uselt.»

Ett annat exempel finnes omförmäldt i en af herr Lindhagen nyligen utgifven broschyr. Jag känner icke, om alla de af honom angifna siffrorna äro rigtiga, men de, hvilka jag skall nämna, äro det, efter de uppgifter jag fått från ifrågavarande bygd. Det finnes en by i Ströms socken, som i medio af 1860-talet hade 7 å 8 åbor med en befolkning af 30 å 40 personer. Husdjurens antal i byn uppgick då till 70 nötkreatur, omkring 20 hästar och ett par hundratal småkreatur. Men sedan byn inköpts af ett bolag, funnos der för 10 år sedan blott två å tre arrendatorer med ett par, tre husdjur, och af byns förra befolkning hade kommunen nödgats på sin fattigård intaga 17 personer.

Det torde väl icke vara behöfligt att vidare orda om de för landet skadliga följderna af att den sjelfegande jordbrukareklassen minskas och odlingen hämmas eller går tillbaka å antagligen största delen af de oerhördt stora jordegendomar, som innehafvas af trävarubolag i Norrland. Ingen med norrländska förhållanden förtrogen kan derom vara okunnig, och utskottet har i sitt betänkande uttalat sig i

*Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

Om lagstiftningsåtgärder för vårdmagt-hållande af jordbruksnäringen i Norrland och Dalarne.
(Forts.)

samma rigtning. Det säges på sid. 47: »Den behandling, utskottet underkastat föreliggande fråga, har skett under djup känsla af dess stora betydelse för vårt land. Utskottet ansluter sig nemligen till motionärernas uppfattning derom, att det för vårt lands sunda och lyckliga utveckling i ekonomiskt och socialt afseende är af synnerlig vigt, såväl att jordbruket, modernäringen för de södra och mellersta delarne af landet, måtte äfven i de nordligare delarne, långt ifrån att undanträngas, ega bestånd och vinna förkofran, så långt naturliga förutsättningar finnas för detsamma, som ock att eganderättsförhållandena beträffande jordbruksfastighet måtte komma att i Dalarne och Norrland gestalta sig så, att jordbruket och dermed följande boskaps-skötsel kan skänka näring och bergning åt en talrik klass af sjelfständige jordegare.»

Längre ned på samma sida säger utskottet: »Oförnekligt synes det sålunda utskottet, att sågverksbolagens allt mer öfverhandtagande fastighetsförvärf kunna medföra olägenheter af såväl ekonomisk som social natur.» Och vidare säges på sid. 48: »Från social synpunkt skulle det i utskottets tanke vara en olycka, om den utveckling jemväl i vårt lands nordliga skogsbygder af en sjelfständig jordegande befolkning, hvilken sedan århundraden tillbaka långsamt men säkert fortgått, skulle afbrytas eller omintetgöras. Tydligt är emellertid, att bolagens omfattande jordförvärf måste i viss mån verka i sådan rigtning. På de egendomar, öfver hvilka bolagen utsträcka sitt välde, försviner hemmansegareståndet, och de forna jordegarna samt deras efterkommande blifva daglönare eller arrendatorer hos bolagen.»

Men huru skall man nu råda bot på det onda? Denna fråga är icke lätt att besvara. Utskottet anser sig icke kunna tillstyrka bifall till herr Lindhagens motion. Det säger i sitt betänkande på sid. 54: »Utskottet kan sålunda icke tillstyrka Riksdagen att bifalla det af herr Lindhagen framlagda lagförslag i förevarande ämne. Endast för det fall, att genom en allsidig och genomgående undersökning af frågan ådagaläggas, att inga andra botemedel finnas för de missförhållanden, man önskar aflägsna, och möjligen äfven de antydda betänkligheterna till någon del undanrödjas, synes det skäligen kunna förordas att antaga en mot rättsuppfattningen så stridande och med så svåra olägenheter förbunden lagstiftning. I detta uttalande vill jag för min del instämma liksom ock i ett längre ned på sidan förekommande om åtgärder för att förhindra utländingar att förvärfva aktier i fastighetsegande bolag.

I öfrigt har jag liksom utskottet tänkt mig, att de sjelfegande jordbrukarnes och bolagens intressen skulle kunna förlikas på det sätt, att de förre finge inegorna jemte slätter, beten och odlingsmark samt skog till husbehof, hvaremot bolagen fortfarande finge hafva skogar. En del af de kontanta medel, som jordbrukarne behöfde, kunde de förskaffa sig genom att tillhandahålla bolagen matvaror till skogsarbetare och foder till hästar äfvensom genom att utföra arbeten vid skogsutdrifning och timmerflottning. Härigenom skulle enligt

mitt förmenande ömsesidiga fördelar vinnas och båda parterna kunna lefva lifvet jemte hvarandra.

Att nu genast tillgripa de mera våldsamma medel, motionären föreslagit, synes mig deremot ej tillrådligt, helst man i frågans nuvarande outhärliga skick icke kan veta, huruvida den för vårt land viktiga trävarurörelsen derigenom skulle komma att i betänklig grad skadas. Hvad man i första hand bör göra är att se till, att man får en grundlig och allsidig utredning af den föreliggande frågan. Derför är jag ock fullt ense med utskottet om att tillstyrka en skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t. Men då jag för min del anser, att åtgärder för att råda bot på det onda verkligen äro behöfliga, medan utskottet ifrågasätter, huruvida åtgärder kunna vara behöfliga, kan jag icke till alla delar instämma med utskottet i formuleringen af första punkten, utan ansluter mig till den af reservanterna herrar Sandqvist och Sörensson afgifna reservationen, till hvilken jag yrkar bifall.

Om lagstiftningsåtgärder för vidmagthållande af jordbruksnäringen i Norrland och Dalarne.
(Forts.)

Herr af Burén: Enligt min uppfattning hafva vi nu att vid detta betänkande behandla en ny försvarsfråga, hvilken emellertid icke gäller försvar mot yttre fiender, utan mot inre missförhållanden. Ett uppskof med denna fråga synes mig ganska betänkligt, då man vet, hvilken strid som pågått och ännu pågår och nu utbrutit i full låga. Så länge denna strid hållit sig inom behöriga gränser, lät man vid saken bero, men då samma strid nu antagit stora dimensioner och man, så att säga, sprungit öfver rämärket för en sund utveckling, synes det mig, som vore det en bjudande pligt för Riksdagen att vidtaga sådana åtgärder, att åtminstone hvad som finnes kvar af den sjelfegande jordbrukareklassen räddas. Ty min öfvertygelse är den, att om det skall fortgå, som det nu går, få vi ej länge behålla denna sjelfegande jordbrukareklass i Norrland, utan den kommer att förvandlas till ett proletariat, från hvilket fosterlandet värkt bort. Derför synes det mig vara hög tid, att man här fattar ett positivt beslut, så att man åtminstone får ett andrum och derigenom får tillfälle att under tiden söka ordna förhållandena, så att man icke förderfvar, utan förbättrar.

Jag kan ej gilla det slut, hvartill utskottet kommit och förstår sannerligen icke, huru utskottet kunnat komma till ett sådant slut efter den motivering, som utskottet använt. Här säger utskottet, att utskottet i likhet med herr Lindhagen funnit »förhållandena från flere synpunkter gifva anledning till uppmärksamhet och kanske oro.» Vidare säger utskottet, att det är »oförnekligt, att sågverksbolagens allt mer öfverhandtagande fastighetsförvärf kunna medföra olägenheter af såväl ekonomisk som social natur». »Från social synpunkt skulle det i utskottets tanke vara en olycka, om den utveckling jemväl i vårt lands nordliga skogsbygder af en sjelfständig jordegande befolkning, hvilken sedan århundraden tillbaka långsamt, men säkert fortgått, skulle afbrytas eller omintetgöras.» Vidare säger utskottet: »En

Om lagstiftningsåtgärder för vidmagthållande af jordbruksnäringsen i Norrland och Dalarne.
(Forts.)

annan fara af ännu större social innebörd ser utskottet i det förhållandet, att under den opersonliga formen af aktiebolags jordförvärf eganderätten till svensk jord obehindradt kan i huru stor utsträckning som helst, åtminstone medelbart, öfvergå i utländska händer.» Och längre fram säger utskottet: »Svåra missförhållanden kunna kräfva starka botemedel, hvilka icke fullt passa in under vanliga regler.» Kan man nu, efter det utskottet i sin motivering framhållit dessa klara sanningar, få en annan uppfattning, än att utskottet bort komma till ett annat slut, än det gjort?

Nu har utskottet vidare sagt — och det är betecknande för det slut, hvartill utskottet kommit — att *sågverksintresset* är, att skogarne i de nordliga delarne af vårt land komma att bevaras och tillgodogöras på det för nutid och framtid mest fördelaktiga sätt. Ja, nog är detta min önskan, men om det kan ske genom sågverksegareintresset, det vågar jag högeligen betvifla, ty detta intresse är att på kortaste tid skaffa sig den största möjliga vinst. Så säger utskottet: »Utskottet kan då för sin del icke annat än finna den uppfattningen fortfarande ovederlagd, att skogens sammanförande till stora komplex, som besittas af kapitalstarka egare, är förmånligt för dess bevarande och rätta vård.» Ja, nog kan det vara bra att få skogarne sammanförda i stora komplex, men att det skulle vara förmånligt för skogarnes bevarande och rätta vård, att de egas af kapitalstarka bolag, det vågar jag bestrida. Det vill sålunda synas, som om det varit det mäktiga, kapitalstarka bolagsintresset i Norrland, som dikterat det slut, hvartill utskottet kommit.

Som herrarne kanske minnas, lemnade jag på detta rum, då för omkring fjorton dagar sedan en annan fråga var före — det var den 17 april vid behandlingen af herr Styrländers motion — några sifferuppgifter i detta ämne, som visade, hvilken oerhörd misshushållning eger rum med timmerskogarne i Norrland. Jag tror, att dessa uppgifter voro rigtiga; de hafva åtminstone icke dementerats, och detta sannolikt af det skäl, att de icke kunnat vederläggas. Dessa sifferuppgifter äro sådana, att jag för min del icke kan hafva stort förtroende för bolagens förmåga att bevara våra skogar på ett rationellt sätt, d. v. s. med iakttagande icke allenast af skogarnes *återväxt*, utan äfven af deras *uthållighet*.

Det skulle nog kunna vara mycket mer att säga i denna fråga, men då jag vet, att så många talare äro anmälda efter mig, vill jag icke längre upptaga kammarens tid, utan ber att få instämma i det yrkande, som framstälts af chefen för domänstyrelsen, herr greve Wachtmeister.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag före kl. 2 e. m. utfärdets till sammanträdets fortsättande kl. 7 på aftonen.

Herr Tamm, Hugo: »P. M. Upplysning begäres för hvarje särskild ort angående följande frågor: A. Huru har efter 1895 för-

Om lagstiftningsåtgärder för vidmagt-hållande af jordbruksnäringsen i Norrland och Dalarne.
(Forts.)

hållandet i orten utvecklat sig med afseende å aktiebolags förvärf af fast egendom? *B.* Huru skötes jordbruket å aktiebolagens hemman i orten? *C.* Hvilken verkan har den nya egostyckningslagen medfört med afseende å aktiebolagens fastighetförvärf i orten? Ha derstädes aktiebolagen företrädesvis eller i större omfattning förvärfvat skogsmark, afstyckad från hemman? Ha aktiebolagen från af dem förvärfvade hemman afstyckat och sålt delar, tjeuliga för jordbruk?

Sammanträde för öfverläggning angående dessa frågor hålles i jordbruksdepartementets lokal i kanslihuset tisdagen den 26 mars kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.»

Dessa frågor äro ställda till, som jag tror, samtliga norrlandsrepresentanter i Andra Kammaren. Jag är icke alldeles ovan vid att inom pressen finna ringaktning för Första Kammarens uttalanden, jemförda med Andra Kammarens, men jag hade icke väntat, att, så vidt jag vet, icke en enda ledamot från norrlands- och dalabänkarna i denna kammare skulle få tillfälle af afgifva något svar på dessa frågor, utan att sådant svar skulle inhemtas endast från Andra Kammarrens ledamöter.

Då jag nu ber att med några ord få uttala min åsigt angående den föreliggande motionen, så vill jag, som mycket väl känner motionären, säga, att jag dragit den slutsatsen, att han huvudsakligen haft sin blick riktad på den stora och viktiga frågan: huru skall man kunna upprätthålla ett sjelfständigt, oberoende och välmående jordbrukarestånd i Norrland? Jag tror för min del ingalunda, att han dervidlag i något afseende hyst den ringaste fiendtliga känsla gent emot sågverksbolagen, men han har kanske i sin ifver att se saken från den ena sidan förbisett den andra. Detta betyder kanske icke så mycket, men värre är, att han förbisett faran i de konsekvenser, som efter min uppfattning komma att blifva en följd af de lagförslag och de framställningar, han i detta ämne gjort. Jag kan nemligen för min del icke finna annat, än att, om detta förslag skulle upphöjas till lag, de gamla och starka bolagen derigenom ovilkorligen skulle få ett monopol, ty inga nya konkurrenter skulle då kunna uppväxa, och de svagare af dem, som finnas, komme att försvinna, men de starkare att stå qvar; och då det ju är så lätt i våra dagar att åstadkomma sammanslutning, skulle följden blifva, att ett eller två bolag skulle kunna komma att i den trakt, der de äro belägna, diktera prisen på timmer, pitprops och öfriga skogsprodukter. Derigenom kunna naturligtvis bolagen förtjena, men säljarne komma att lida genom att prisen nedpressas. Vidare har jag att mot detta lagförslag anmärka, att det är farligt att i ett land, der allmänna opinionen icke är fullt öfvertygad om att det är en rättfärdig sak man drifver, en med dess rättsbegrepp öfverensstämmande lagstiftning, införa en lagbestämmelse, som skulle såsom lagbrott stämpla ett förfarande, som hittills icke enligt allmänna opinionen ansetts såsom ett brott. Derigenom skapar man lätt lagbrott, och jag tviflar på att i svensk rättsuppfattning den tanken vunnit insteg, att köpande och säljande af egendom är

Om lagstiftningsåtgärder för vidmagt-hållande af jordbruksnäringsen i Norrland och Dalarne.
(Forts.)

lagbrott. Den laglydiges verksamhet skulle man stäcka, men deremot skulle man, då lagen är så lätt att kringgå, komma, snart sagdt, att premiera laglösheten.

Jag tror, att de två talare i denna fråga, som hafva stått på motionärens sida, hafva förbisett en sak. Frågan gäller ju — hvad alla i denna kammare äro med om — att befordra och befästa ett välmående jordbrukarestånd i Norrland. Om sättet härför har jag emellertid en annan åsigt än desse talare. Man må jemföra bolagshemmanet med den själfegande bondens hemman; ja väl, men beror verkligen lösningen af frågan endast på jorden, som den ene brukar och den andre eger? Nej, trots de många försäkringar, som från Norrland ständigt komma om den ofantligt stora utveckling, som det norrländska jordbruket kan få, hvarvid man hänvisar till de rika gräskördarna och till Jemtlands kalkhaltiga mark med dess rika skördar — ser jag Norrland i dess helhet, så hyser jag trots dessa försäkringar, man må säga hvad man vill, ett bestämdt tvifvel om att det i allmänhet är möjligt der uppe att bryta mark, dika och bekosta åbyggnader och sedan lifnära sig af jorden ensamt. Utom på de mest gynnade ställena är detta — deruti var nog den gamla lagstiftningen riktig — icke möjligt utan tillskott från något håll, och det närmast liggande, bästa och naturligaste tillskottet vinnes derigenom, att jorden icke skiljes från skogen. Det är detta, som efter min uppfattning är det nödvändiga villkoret för att en jordbrukande befolkning der uppe skall kunna ega bestånd. Men detta är icke det enda villkoret. Det fordras äfven af jordbrukaren, att han aktar och vårdar denna, som jag nämnde, nödvändiga förutsättning för en själfständig jordbrukareklass i Norrland.

Dermed har jag kommit fram till den varning, som jag vågade uttala, då egostyckningslagen förelåg till behandling. Jag varnade för den illusionen, att man skulle tro, att denna egostyckningslag, huru gagnelig den än vore för Sverige i öfrigt, äfven skulle blifva till gagn förr Norrland. Efter min uppfattning är det på denna karga jord och under detta klimat icke möjligt — hvad som knappast går för sig här nere i landet — att frambringa hvad som fordras för att folk med nutidens fordringar på lifvet der skall kunna lifnära sig; de gamle kunde det knappast, fastän behofven då voro mindre än nu. Skall jordbruket der uppe kunna bära sig, måste bonden enligt min åsigt hafva den jemna biinkomst — eller kanske hufvudinkomst — som skogen gifver såväl egaren som skogsarbetaren. Och står han der med några hundra kronor, tro herrarne, att han lägger ned dem i Norrlands jord, då han lockas af den större lättheten att vare sig genom små eller stora spekulationer i virke förtjena pengar? Är det underligt, att han hellre slår sig på en så rentabel affär än på det långsamma, sträfsamma och tunga jordbruket med all dess ovisshet der uppe i Norrland? Från hela Sverige höres klagan öfver att arbetskraften för jordbruket är för dyr. Tro herrarne verkligen, att med de pris, som der uppe måste betalas, då man skall lega

arbetare, det kan vara möjligt att upprätthålla jordbruket? Jag är för min del öfvertygad derom, att det är endast på de mest gynnade platserna der uppe, der jordbruket, på sätt jag nämnt, har understöd från skogen, som det för jordbrukaren är möjligt att bibehålla den välmåga, som enligt grefve Wachtmeisters uppgift rådde i de byar, der han gjorde sina jemförelser med bolagshemmanen. Jag vill för min del ingalunda försvara bolagshemmanen. Jag känner lika väl som grefve Wachtmeister, hurusom det mångenstädes, och jag kan nästan säga i allmänhet, ser illa ut på dessa afsöndrade hemman, men det ser illa ut icke därför, att de äro i bolagens händer, utan emedan inbyggarne der öfverlemnats att lefva endast af det karga jordbruket.

*Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrländ och
Dalarne.
(Forts.)*

Jag har för min del en gång förut för många år sedan i denna kammare tagit upp just denna fråga och varnat för hvad jag redan då såg skulle komma, nemligen att bolagen allt mer skulle öfvertaga hemmanen, så att jag vågar i det hänseendet åberopa, att jag städse haft denna för Norrländ så viktiga fråga för ögonen.

Äfven inom skogskomitén var det i afseende på Norrländ ständigt fråga om: huru skall en sådan lagstiftning kunna åstadkommas för skogarne, att man på samma gång och framför allt kan på den bygga ett sjelfegande jordbrukarestånd? Ja, mine herrar, det finnes en väg att taga, om vi skola gripa oss an med frågan, en väg, som jag inom skogskomitén yrkade skulle allvarligt beaktas, och det är helt enkelt den, att man på hvad sätt som helst bevarar åt den sjelfegande bonden en årlig inkomst af skogen, helst medelst inrättande af allmänningar, och detta därför, att på sådana skogar man kan få garanti för att skogen skötes och att det således blir något verkligt godt resultat. Derfor är jag med om den tredje punkten i utskottets förslag.

Men det finnes ett annat sätt, och det beror på om den sjelfegande bonden verkligen vill vara med om att rädda sin ställning såsom på en gång jordbrukare och skogsegare. Då måste han införa den intressenas harmoni, som motionären talar om; då måste han ställa sitt hemman och sin skog under offentlig tillsyn och utsyning, så att lockelsen till köp försvinner för såväl honom som säljare som för sågverksbolagen som köpare. Om man verkligen vill taga till en sådan åtgärd, så ligger efter min uppfattning uti detta utsynings-tvång en möjlighet att bevara skogen fast vid hemmanet, utan att densamma sköfvas. Jag var närvarande vid det sammanträde, som citeras af motionären, när han talar om huru en sågverksegare hade yttrat om lapplagen, att denna lag befordrat skogsköpen. Jag var närvarande vid det sammanträdet i Arvidsjaur. Der stodo öfver två hundra personer, som samlats från fjerran och när, och jag glömmet i denna stund icke, huru en lapp, som förde talan för dem, vände sig, understödd af de andra, till komitén och sade med det harmoniska lappska tonfallet: »jag ber den kungliga komitén», som han uttryckte sig, »låt oss få behålla lapplagen! Tages den bort, då går

*Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringsen i
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

skogen upp i Ragnarök och den svenske bonden här uppe försvinner i Nifelhem.» Detta understöddes af hela menigheten, kyrkoherden i spetsen och de öfriga bredvid. »Detta kan ännu rädda oss», sade de; »låt oss aldrig mista den lagen!» Nu veta herrarne allt för väl, att ändock hafva hemman i Lappmarken köpts af sågverksbolag. Jag tror icke, att lappmarkslagen på något sätt bidrar dertill, utan enligt min uppfattning beror detta helt enkelt på en uträkning. Der utsynas så och så många grofva träd om året eller under någon annan kort tidsperiod. Det är då lätt att räkna: antag, att jag betalar för hemmanet ett kapital, hvaraf räntan uppgår i banko till hvad dessa träd *nu* om året inbringa säljaren; jag låter så dem stå kvar och väntar på stigande konjunkture, och då har ju köparen gjort en god affär — om han räknat rätt — och är dertill säker att hafva dessa träd vid behof för sin såg. Bonden räknar för stunden, att han har större ränta på detta sätt, än om han nu sålde en årlig utsyning efter dagens pris — och så lockas han att sälja hemmanet. Det är åter igen detta oundvikliga vid stegrade pris: köparen gör en djerf kalkyl och bonden tager den köpesumman, som för ögonblicket synes honom stor. Deri ligger orsaken till misslyckandet af de försök, som hittills gjorts af Riksdagen. Jag glömmet icke den gången, när lapplagens upphäfvande på allvar var ifrågasatt i Riksdagen, hvilket skulle i ett tag raserat skogen och på några få år bragt tjugå å trettio millioner i fickorna på dem, som skulle afverka skogen. Nej, mine herrar, vilja vi skydda den svenske bonden der uppe, då gäller det framför allt att skydda skogen. Det gäller att skydda den, så vidt möjligt är, och detta sker genom att, om herrarne hafva mod dertill, införa en sådan lag om utsyningstvång, hvarom jag nämnt. Vi funderade derpå i skogskomitén. Men man är rädd för kostnaden och för opinionen; den är icke böjd för sådana åtgärder, och man får vara nöjd, om man kan komma ett litet steg framåt. Komitén ville således icke föreslå en sådan lag.

Medan jag håller på att tala om denna skogslagstiftning, må det tillåtas mig att helt kort beröra en punkt i utskottets förslag, mot hvilken jag måste på det allra skarpaste opponera mig. Det är punkten 2. Jag gör detta därför, att om man skulle införa hvad i denna punkt föreslagits och släppa in dessa eviga servituter, så förderfvar man det, som man framför allt ville framkalla i Norrland, nemligen den söder ifrån allt mer uppåtgående kulturen af skogen. Jag skall endast berätta ett exempel, huru det kan gå till der uppe. På en skogslott, som förstörts af skogseld några hundra tunnland, planterade vi skog en gång, två gånger, ja, tre gånger. Hvarje vår insläpptes från socknen bredvid 400 till 600 hästar, som på den afbrända marken förtärde och nedtrampade hvar enda planta. Till sist uppsattes en flera mil lång gärdesgård, men den uppbrändes gång efter annan, för att hästarna skulle komma in på denna skogsmark. Vi läto då hålla vakt, och slutligen kommo de två, som tändt eld på gärdesgården, på Långholmen, och sedan fick då gärdesgården stå.

Hvarje sträfvan att förbättra sin skog, att söka få den, om jag så får säga, mer och mer gifvande, måste gå om intet med en sådan lagstiftning som den, hvarpå lagutskottet hänsyftar. Med dessa ständiga servitut, som hvila på skogen, är det alldeles omöjligt, att en vårdad skogskultur kan ega rum. Då det helt enkelt är omöjligt att hålla gärdsgårdar kring alla sina planteringar, så blir följden den, såsom herrarne väl kunna förstå, att till den mark, hvarest det finaste gräset växer, söker sig allt hvad kreatur heter inom ett område af flera mil.

*Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

Jag har anfört detta, ehuru det icke egentligen hörer till den nu föredragna punkten. Men i detta sammanhang skall jag äfven be att få säga några ord om sjelfva skogslagstiftningen. Jag tror, mine herrar, att enda sättet att skydda jordbruket i Norrland är att låta skogslagstiftningen räddande ingripa. Allt annat är och förblir, efter min uppfattning, illusioner, eller det blir, hvad kanske värre är, sådana lagar, som ingen menniska anser rättvisa, och som mången därför anser sig kunna få bryta mot. —

Jag skall icke vidare yttra mig i denna fråga. Jag kan och anser mig mycket gerna vilja instämma i hvad vare sig lagutskottet eller herr Sandqvist föreslagit uti punkten 1. Jag förbehåller mig vidare att sedermera uti punkten 2 antingen yrka bifall till herr Wiklunds motion, hvilken synes mig antaglig, eller ock yrka afslag på punkten i fråga. Den tredje punktens förslag, om bildandet af allmänningar, skänker jag af allt mitt hjerta mitt understöd.

Med afseende å den nu föredragna punkten yrkar jag emellertid bifall till herr Sandqvists reservation.

Herr statsrådet Odelberg: Jag har icke begärt ordet för att yttra mig i den nu föredragna stora och viktiga frågan, utan jag har begärt ordet med anledning af ett yttrande, som herr Tamm behagade fälla i början af sitt anförande. Han klandrade nemligen den åtgärden, att representanterna från Norrland i Andra Kammaren varit kallade till sammanträde i jordbruksdepartementet för att besvara åtskilliga frågor rörande jordbruksförhållandena och skogsskötseln i Norrland. Enligt herr Tamms förmenande skulle jag nu hafva visat ringaktning mot Första Kammaren derigenom, att ingen ledamot från Norrland i denna kammare blifvit kallad till ifrågavarande sammanträde.

Jag skall därför be att få upplysa herr Tamm först och främst derom, att det icke var jag, utan samtliga statsråden, som sammankallade detta möte, så att den förebräelse, den ärade talaren framställt, ej drabbar mig uteslutande. Men äfven om så vore förhållandet, så skulle jag bära hans förebräelser med mycket stort jemnmod. Detta sammanträde föranleddes nemligen deraf, att representanter från Norrland i Andra Kammaren uppvaktade Hans Maj:t Konungen för att till honom frambära sina bekymmer i anledning af bolagens egendomsförvärf i Norrland samt för att uttrycka sina sympatier för herr

*Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

Lindhagens motion. Vid audiensen var äfven jag närvarande. Hans Maj:t Konungen intresserade sig mycket för denna sak och uttalade sin önskan, att de uppvaktande skulle lemnas tillfälle att ytterligare framställa sina önskemål, då naturligtvis de uppvaktande vid ett sådant tillfälle nödgades i största korthet göra sina uttalanden. Med anledning häraf kallades dessa herrar till det af herr Tamm omnämnda sammanträdet i jordbruksdepartementet, der de lemnades tillfälle att besvara åtskilliga till dem framställda, af herr Tamm upplästa frågor.

Utaf hvad anledning andra personer skulle kallas till detta sammanträde, der ej några öfverläggningar förekommo, utan der de vid audiensen närvarande blott lemnades tillfälle att ytterligare utveckla sin talan, kan jag ej förstå, och jag kan ej heller föreställa mig, att herr Tamm, sedan han nu fått kännedom om förhållandet, kan anse, att det varit lämpligt eller passande att till ifrågavarande möte kalla denna kammars norrlandsrepresentanter, af hvilka en stor del ej torde vara förtrogne med de norrländska förhållandena.

Jag har, som sagdt, begärt ordet blott för att lemna denna upplysning.

Herr Trygger: Jag skulle icke tagit kammarens tid i anspråk, då denna fråga redan blifvit så länge debatterad, om jag icke ansåge densamma vara af den vikt, att hvar och en, som i utskottet deltagit i dess handläggning, är skyldig att här anföra de skäl, som för honom varit de bestämmande. I denna fråga föreliggande tvenne stora, offentliga intressen, nemligen å ena sidan att den sjelfgande jordbruksbefolkningen i Norrland och Dalarne bevaras och att jordbruket stärkes och utvecklas, samt å andra sidan att trävaruindustrien, som för vårt land är utaf en så enorm betydelse, icke på något sätt hämmas i sin utveckling, och att möjlighet beredes för nya, i samband med trävaruindustrien stående industriens uppkomst och förkofran i dessa trakter.

Mellan dessa stora intressen förefinnes nu, så vidt man kan se, en strid. Då det påstås — och detta kanske med rätta — att denna strid är något ojemn, så ligger det i sakens natur, att det är lagstiftarens skyldighet att se till hvad som är att göra. Men han skall lemna sina föreskrifter först sedan en utredning blifvit gjord, ty ett misstag i valet af medel kan blifva olycksdigert icke blott för denna stora del af landet, utan äfven för landet i dess helhet. Hvad mig personligen beträffar, har jag för öfrigt den alldeles bestämda uppfattningen, att det är ofantligt mycket lättare att genom lagstiftning förstöra än att genom lagstiftning väsentligen skapa en sund och lycklig utveckling, och med denna min ståndpunkt är det tydligt, att jag icke kan vara med om en lag, förrän en utredning blifvit ävägbragt, som bestämmer, hurudan lagen skall blifva.

Då man granskar herr Lindhagens motion, finner man, att en mycket viktig punkt i densamma är rättsfrågan i det föreliggande fallet. Motionären har känt med sig ett behof att visa, att det in-

Om lagstiftningsåtgärder för vidmagthållande af jordbruksnäringsen i Norrland och Dalarne.
(Forts.)

grepp i eganderätten och förvärfsrätten, som föreslås, verkligen icke, såsom det synes göra, står i strid med rättens fordringar, utan rent af är i enlighet med rättens kraf, och till stöd för denna sin åsigt har han åberopat afvittringsstadgandena, genom hvilka ifrågavarande hemman åtminstone till största delen fått sin nuvarande omfattning och sin nuvarande karakter. Motionären gör dessutom gällande, icke att afvittringarnes ändamål varit, att Norrland skulle stiga i odling och befolkning, hvilket, så vidt jag kan förstå, är det rigtiga — ingen, som känner statistiken, kan jäfva, att Norrland i dessa afseenden gått framåt med jettesteg — utan han håller före, att afvittringarnes ändamål varit jordbrukets förkofran. Visserligen är det sant, att det förekommer uttryck i dessa stadganden, som häntyda särskildt på jordbruket, men detta beror derpå, att det vid tiden för afvittringarnes början icke fans någon annan näring än jordbruksnäringsen, som kunde komma i fråga — i de senare stadgandena tar man deremot också hänsyn till den fördel, som skulle kunna vinnas af skogen. Men redan i afvittringsstadgan för Jemtland af år 1820 angifves afvittringens första ändamål uttryckligen vara icke att inskränka, utan att befästa eganderätten. Det heter nemligen der, att man skulle »bereda hemmansåboerna full visshet och säkerhet om deras egorymd.» Då emellertid afvittringens andra ändamål var att skapa möjligheter för nybyggare att slå sig ner i Norrland, kunde man ju tänka sig, att der funnes något eganderätten inskränkande vilkor, men det heter, såsom orden lyda: »Vår nådiga vilja är ock, att mantal och ränta — — — vid uppodlingens utstakande på marken med detsamma utsättas, på det att nybyggaren eller hemmansåboen genast må lära känna *alla* de skyldigheter, emot hvilka gården emottages, samt genom flit och arbetsamhet bereda sig utväg till deras utgörande, när frihetsåren — — — tilländagått.» *Till oryggelig efterrättelse* skulle också afvittringen, efter klandertidens förlopp, af afvittringsrätten fastställas.

Mine herrar, hvad nu sagts återkommer i de följande afvittringsstadgandena för andra områden. Inför detta sakförhållande är det väl tydligt, att innehafvaren utaf ett afvittradt hemman har en lika fast och orubblig rätt som hvar och en annan innehafvare af ett hemman i Sveriges land. Vill man därför inskränka innehafvarens föfoganderätt öfver dessa hemman, så kan man icke, såsom motionären velat, stödja detta på afvittringsstadgandena, utan man måste åberopa andra skäl.

Motionären har heller icke sparat på dylika skäl. Han har åberopat det stora allmänna intresset, att den sjelfegande jordbruksbefolkningen icke finge gå tillbaka, hvartill fara funnes genom bolagens skogsförvärf. Gent emot detta tal har emellertid redan förut i denna kammare med rätta svarats, att den sjelfegande jordbruksbefolkningen icke skyddas genom att bolag förbjudas att köpa, utan endast derigenom, att bönderna förbjudas att sälja. Jag kan icke tänka mig, att de sjelfegande böndernas ställning såsom sådana blifver bättre, om hemmanen råka i mellanhänders hand, än om de äro hos skogsbolagen,

Om lagstiftningsåtgärder för vådmagthållande af jordbruksnäringen i Norrland och Dalarne.
(Forts.)

och denna mellanklass, som man nu vill skapa i Norrland, den gagnar sannerligen icke heller det allmänna.

Utskottet har deremot trott, att man skulle kunna upprätthålla den sjelfgande jordbruksbefolkningen genom införande af lämpligare bestämmelser angående egostyckning, och detta är ett medel, som visserligen icke är radikalt, men som kanske just därför är så mycket bättre.

Motionären och äfven reservanterna inom utskottet hafva vidare åberopat den fara i socialt afseende, som bolagens stora fastighetsförvärf skulle medföra, och jag vill icke bestrida, att en stor fara i socialt afseende hotar oss derigenom, att industrien i våra dagar allt mer och mer har ett behof att blifva större och större och att koncentreras i allt starkare och starkare bolag. Men, mine herrar, hur stor denna fara än är, är det visst icke sagdt, att man kan besvärja densamma genom att förbjuda bildandet af dylika kraftiga bolag. Det kan hända, att man bör använda andra medel. Ty är det så, att utvecklingen går i den rigtningen, att industriens utöfvare för att kunna hålla sig uppe i kampen på världsmarknaden måste sluta sig tillsammans, och sker detta i alla andra länder, ja, mine herrar, då tror jag icke, att Sverige med afseende å en industri, med hvilken vi täfla på världsmarknaden, kan undgå att följa utlandets exempel. Det kan ju vara sorgligt, att så måste ske, då det medför sociala olägenheter, men vi få då försöka att möta dessa olägenheter och de menliga följderna utaf desamma på något annat sätt än genom att binda industriens händer. Ty skall vårt land kunna bevara sin sjelfständighet, så gäller det också att hålla uppe vår ekonomi, och den kan icke hållas uppe, derest vi förkrympa den förnämsta utaf våra exportindustrier.

Motionären har ytterligare åberopat de politiska vådor, som skulle följa af detta bolagsbildande, i det att utlänningar på detta sätt kunna komma att beherska stora delar af vårt land. Äfven detta är fullkomligt riktigt, men utskottet har anvisat en väg, på hvilken detta missförhållande skulle kunna förebyggas, och sålunda kan detta icke vara något skäl till att förbjuda bolag att förvärfva den skog, de behöfva. För öfrigt vill jag påpeka, att talet om utlänningars förvärf af aktier i våra bolag, åtminstone ännu, är temligen öfverdrifvet, ty dylikt förvärf är långt ifrån af den betydelse, som man velat göra gällande. Men det *kan* blifva en fara, och därför bör man täppa till den vägen, ehuru man, som sagdt, på denna grund icke behöfver tillgripa de af herr Lindhagen eller af reservanterna föreslagna åtgärderna.

Slutligen har motionären gjort gällande, att jordbruket är landets hufvudnäring, hvadan detta i första rummet måste upprätthållas, samt att jordbruket måste skadas genom trävaruindustriens egendomsförvärf. Men faktum är ju, det kunna vi icke förneka, att jordbruket äfven i Norrland har gått framåt; och undersöker man saken närmare, skall man kanske finna, att jordbrukets framgång till en viss

grad berott på trävaruindustriens uppkomst och utveckling. För öfrigt torde det kunna antagas, att jordbruket i Norrland löper precis lika stor fara, derest endast afverkningsrätten till skogen säljes, som om hemmanen sjelfva afyttras.

Talet om jordbruket såsom vårt lands hufvudnäring får man äfven använda med en viss försigtighet i detta fall. Jordbruket är Sveriges hufvudnäring, men jag dristar uppmana den, som det kan, att visa, att jordbruket jemväl är Norrlands hufvudnäring. Det är sålunda visst icke säkert, äfven om jordbruket skulle lida genom trävaruindustriens utveckling i den rigtning den hittills gått, att vi derfor skulle hämma trävaruindustrien, ty i Norrland kan det hända, att jordbruket får nöja sig med andra rummet.

För mig ligger nu saken så, att, om man ser på förhållandena utan förutfattade meningar, man åtminstone måste erkänna, att det behöfves en utredning, och att här inga ovilkorliga påståenden kunna tagas för god bevisning; ty den utredning, som har skett, är ensidig. Vi måste alltså skaffa en fullständig utredning, och det undras mig, om man icke dervid, såsom den siste ärade talaren framhöll, skall komma till det resultat, att det viktigaste för Norrland, ja, för hela Sverige är, att skogen icke värdslösas och sköflas, och att resultatet sålunda blifver det, att man måste se till, att skogen bevaras; ty är skogen borta i Norrland, då fruktar jag, att det är slut icke allenast med trävaruindustrien, utan säkerligen ganska snart också med jordbruket.

Frågan om skogens bevarande är, som bekant, nu föremål för Kongl. Maj:ts pröfning, och det torde då, såsom utskottet föreslagit, vara på sin plats, att Riksdagen samtidigt underställer Kongl. Maj:t den frågan, hvad som skall göras, för att jordbruket och den sjelfegande jordbruksbefolkningen skall upprätthållas och utvecklas. Att samtidigt, såsom reservanterna hafva föreslagit, stadga ett förbud emot bolags förvärf af jordegendom, det vore, enligt min uppfattning åtminstone, att använda ett medel, som möjligen skulle kunna visa sig skadligare än det onda, som man vill förekomma.

Min åsigt är den, att samhällets bästa under utomordentliga förhållanden kan kräfvä, att de af enskilde förvärfvade rättigheter inskränkas eller mot vederlag upphävas, eller att möjligheten för en industri att blomstra och utveckla sig afskäres, samt att, derest statens väl kräfvär något sådant, den enskildes intressen måste offras för det allmännas; men att utan nödvändighet, då andra utvägar, i sig mera oskadliga, kunna anlitas, rubba den rättssäkerhet, som vi svenskar hafva vant oss att anse såsom vårt förnämsta arf, det är något, som visserligen en uppjagad folkopinion, den må nu ledas af huru ädla motiv som helst, kan fordra, men som, enligt min öfvertygelse, denna kammars traditioner förbjuda kammaren att bevilja.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

*Om lagstiftnings-
åtgärder för
vidmagt-
hållande af
jordbruks-
näringen i
Norrland och
Dalarne.
(Forts.)*

Lördagen den 18 Maj, f. m.

Som tiden var temligen långt framskriden och ytterligare åtta af kammarens ledamöter begärt ordet i förevarande fråga, hemställde herr talmannen, att den fortsatta behandlingen af den föreliggande punkten måtte uppskjutas till aftonsammanträdet.

Härtill lemnade kammaren sitt bifall.

Kammaren åtskildes kl. 3,53 e. m.

In fidem

A. v. *Krusenstjerna.*

Rättelse

i Första Kammarens protokoll n:o 24, sid. 43 rad. 31 och 32 uppfifrån. Orden: »Beträffande jernvägarne har en högre tjänsteman vid jernvägen ställt en promemoria till mitt förfogande», skola utbytas mot orden: »Beträffande jernvägarne har trafikdirektören Taube i Helsingborg ställt en promemoria till mitt förfogande».